

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమద్వరదరాజసూరివిరచిత

శ్రీభాష్యప్రమేయమాలా;

శ్రీమద్భిః,

శ్రీయదుగిరి - జీయర్ సన్నిధి - తిరుమలాచార్యైః,
అరళానిపాలై-కద్దాడై-విజయరాఘవాచార్యైః,
యథామూర్త్యక్షయథాశక్తిపరిత్యక్తాః—

—*—

శ్రీకైరవః సీతీరస్థశ్రీపార్థసారథిస్వామిసన్నిధౌ

శ్రీమచ్ఛత్రురీ-

శ్రీసరస్వతీభాగ్దారసభిక్షైః,

—◆—

శ్రీకృష్ణ-పరామృత-శయతివర-వరవరాదిక్రమాగత-

గురుపరమృతాభేడు-రస-రస-రస-

పార్థివనామసంవత్సరే,

మూర్తాపితా, - విజయకేతరాజ్.

ముద్రాపరిష్కారము-౧౯౦౦

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

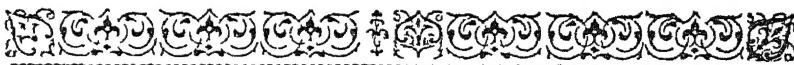
_____

_____

_____

_____

_____

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

శ్రీప్రమేయమాలాయాం - అధ్యయనవిధినిరూపణమ్

నమశ్శ్రీవిష్ణుచిత్రార్య పదపజ్జ-జపాంసవే!

రామానుజమునీంద్రోక్తి రహస్యజ్ఞానహేతవే॥౧॥

జగతాముపకారాయ జాతంయతివరాత్మనా!

ప్రగుణీకృతసన్నార్థంభజామఃపుగుషోత్తమమ్॥౨॥

సచ్చేతోమధుకిరబృన్దసేవనీయం!

సారభ్యంశ్రుతితిరసస్సమాదధానామ్!

వత్సనామృతపతిరదృశ్యులమకార్షీత్!

అన్లునాంవరదగురుః ప్రమేయమాలామ్॥౩॥

[౧౦

మీమాంసాయాః విధిపాస్త్రత్వ రాగతఃపాస్త్రత్వ వివేకార్థమ
ధ్యయనవిధినిరూప్యతే . కిమధ్యయనవిధి రథజ్ఞాన పర్యవసాయీ
ఆహూస్విత్ , అక్షరరాశిగ్రహణమాత్రే పర్యవసృతి

అథజ్ఞానపర్యవసాయీశ్చితి పూర్వపక్షః, - తథాహి - అధ్యయన
విధేక్షరరాశి గ్రహణమాత్ర పర్యవసాయితే, మీమాంసాశ్రవణస్య
ప్రవర్తకాభావా దనారమ్భణీయా మీమాంసాస్యాత్ సాజ్ఞవేదా
ధ్యయనాత్ ప్రయోజనపదద్ధా పాతప్రతీతే రుత్పన్నానురాగోమీమాం
సాయాంప్రవర్తకశ్చితిచేత్. నైతత్, “ వేదమధీత్య అభిసమావృ
త్య”^౧ “వేదమధీత్యస్సాయాత్”^౨ ఇతిశ్రుతిప్రతిభ్యామధ్యయనాన
న్తరం సమావర్తనాదిపాస్త్రేః, మధ్యే మీమాంసావసరాభావాత్,
మీమాంసాశ్రవణ రాగపాస్త్రత్వస్య బాధకత్వాత్ విధిర్నిరాగం
బాధతే, యథా “నశశజ్జంభక్షయేత్”^౩ ఇత్యాదిః నైధేతు మీమాం
సాశ్రవణే , స్నానవిధిరప శ్రవణ మబాధిత్యా , తతఃపరస్తాదేవావ
సరమశ్చుతే . స్వతఃప్రతీతమధ్యయనానన్తర్యం సమావర్తనస్య
అథజ్ఞానపర్యవస్తాధ్యయనవిధిశ్చనబాధితుః^౪యజ్యతే. రాగస్తనవిధిమన్వ్య

త్రాకర్తుమలమ్ . కిచ్చు, అధ్యయనవిధేః పురుషార్థపర్యవసానావశ్యం
భావాత్, పారమాత్రస్యచాపురుషార్థత్వాత్, పురుషార్థ పర్యవసా
నాయావశ్యమర్థజ్ఞానపర్యంతో విధిరాస్థేయః కిచ్చు, యద్యక్షరరాశి
గ్రహణమాత్ర పర్యవసాయావిధిస్స్యాత్ . తదా , పారగ్రహణాగ్ర
ర్థతయావినియక్తత్వాత్ స్వాభ్యాయస్యోవివక్షితార్థలా స్యాత్ .
తతశ్చ, తదర్థ విచారరూపా మీమాంసా నారంభణీయా స్యాత్ ,
తస్మాత్, అధ్యయనవిధి ర్థజ్ఞాన పర్యవసాయాతి.

రాధాస్త్రు, నాధ్యయనవిధిః అర్థజ్ఞానపర్యవసాయా, కిస్తు,
క్షరరాశిగ్రహణమాత్రే పర్యవస్యతి, అప్రాప్త పాప్రకత్వా గ్రం
చ్చాస్త్రస్య “అప్రాప్తేశాస్త్రమర్థవత్” ఇతిహిన్యాయవిదః.
మీమాంసాశ్రవణం, సాక్షాద్యయనవతః పురుషస్య ప్రయోజనవద
ద్ధాపాతప్రతిత్యా రాగతః ప్రాప్తమితి నతత్రవిధినా వ్యాపర్తవ్యమ్.
స్నానవిధిస్తు, రాగంబాధతఇతిచేత్ . కిమితిబాధతే. స్నానాదేరధ్య
యనానస్తర భావిత్యాదధ్యయనోత్తరకాలస్య కృత్సన్య స్నానాది
విధ్యవరుద్ధతయానుభ్యేతపసరాభావాత్ మీమాంసాశ్రవణంబాధ్యత
ఇతిచేత్. నైతదేవమ్, నహిస్నానాదివిధయః కృత్సన్యకాల మవిరు
న్ధతే, రాగతః ప్రాప్తానాం ద్రవ్యార్జన భోజనాదీనాశ్చా నవసర
ప్రసక్తాత్ . యజనాధ్యయనప్రతిగ్రహణి, ద్రవ్యార్జనోపాయతయా
రాగతఃప్రాప్తాఇతి నవిధివిషయతామనుభవతుమర్హన్తి శ్రావయ
తాచాచార్యః , కర్తృవిధ్యనవరుద్ధావసరలాభాదేవ హి శ్రావయతి
తస్మాత్, మీమాంసాశ్రవణస్యాపిరాగతఃప్రాప్తస్యస్నానాదివిధ్యనవ
రుద్ధేష్వీవకాలేష్వవసరసంభవాత్, నతస్యస్నానాదివిధిబాధ్యతా.

ఘర్తూక్తమ్ , విధేః పురుషార్థపర్యవసానాయ అర్థజ్ఞాన
పర్యవసాయత్వమాస్థేయమితి తత్రేదంప్రప్తవ్యమ్, కిం సాక్షాత్[౨౫
పురుషార్థపర్యవసానాయ విధేః అర్థజ్ఞానపర్యవసానత్వాశ్రయణమ్,

ఆహారాన్ని, పరంపరయూపురుషార్థపర్యవసానాంతే. నతావత్ ప్రధమః, అర్థజ్ఞానస్యాపి సాత్వాత్ పురుషార్థత్వాభావాత్; తస్యహి, స్వద్రాదిసాధనయాగాద్య నుష్టానోపయోగితయైవపురుషార్థత్వాత్, నస్వద్రాదివత్ సాత్వాత్ పురుషార్థత్వమ్ తతశ్చార్థజ్ఞానగ్ర పర్యవసాయావిధిర్నస్యాత్. ద్వితీయేతుకత్వే, అర్థజ్ఞానవత్ పారగ్రహణస్యాపి పరమృతయాపురుషార్థత్వసంభవాత్, తస్మిన్నేవవిధిపర్యవసానంస్యాత్ ఇయాంస్తువిశేషః ఏకస్మిన్మతేస్వతఃప్రాప్తమర్థజ్ఞానమితత్రవిధివ్యాపారకల్పనావైయ్యర్థమ్, - అన్యత్రచతదభావఇతి.

యచ్ఛక్తిమ్, విధేః పారగ్రహణ పర్యవసాయితే స్వాధ్యాయస్యస్వాధ్యేష్వ తత్పరిత్వమాపద్యతఇతి తన్న, నహ్యన్యతః ప్రాప్తమర్థపరత్వం పారగ్రహణ పర్యవసాయావిధి ర్వాహయి. యథా పరమతే, అధ్యయనవిధిసంధ్యుర్థపరత్వం స్వాధ్యాయస్య జపవిధి ర్విహయి. తథాఽత్రాపివ్యుత్పత్తిసిద్ధం స్వాభావికమర్థపరత్వస్వాధ్యయనవిధిర్విహస్తుమలమ్. యథాచ, వహ్నిర్మత్తత్వభాస్వరత్వగ్ర శక్తియుక్తస్య పాకార్థముష్ణత్వశక్త్యావినియోగేపి, భాస్వరత్వశక్తియుక్తనర్థప్రకాశనం నవిరుధ్యతే. ఏవమక్షరస్వరూపేణపారార్థతయావినియోగేపి, బోధకత్వశక్త్యర్థపరత్వం నవిరుద్ధమ్ కింఞ్చ, “స్వాధ్యాయోఽధ్యేతవ్యః” ఇతిస్వాధ్యాయస్యకర్తృత్వావగమాత్, తస్యైవసాధ్యత్వమవగన్యతే. యథా, “అగ్నినాదధీత” ఇత్యగ్నినాం కర్తృత్వావగమాత్, తేషామేవసాధ్యత్వమిత్యాధానవిధిః అగ్నిగ్రహణమాత్రేపర్యవస్యతి ఏవమధ్యయనవిధిః, సాధ్యతయాఽవగత స్వాధ్యాయగ్రహణమాత్రే పర్యవస్యతి స్వాధ్యాయశబ్దవాచ్యఞ్చ అక్షరరాశిమాత్రమ్ నార్థజ్ఞానమపి తస్మాత్, స్వాధ్యాయశబ్దవాచ్యోక్షరరాశిరేవాధ్యయనసాధ్యత్వవగన్యతే. అతపి వేదమపినిరస్తమ్, [౧౫

యదధ్యయన నియోగవిషయో న స్వాధ్యాయసంసార ఇతి కైచ్చి
 డుత్పేత్రితమ్, ద్రవ్యనిష్ఠస్యహి భావార్థస్య న నియోగవిషయలా
 యుక్తా, యథా, అథాన స్వాగ్నినిష్ఠస్య నియోగవిషయరా, యథా
 చావఘాతాదేర్వీహ్యది నిష్ఠస్యనియోగార్థతా, అత్రాప స్వా [౧౫
 ధ్యాయస్య కర్మత్వావగమాత్, స్వాధ్యాయనిష్ఠవధ్యయనమవగ
 తమితి నియోగవిషయత్వమ్ “సక్తాన్తు హిలాతి” “సువర్ణస్థాన్య
 మ్” ఇత్యాదిషుకర్మత్వావగమేపనియోగవిషయత్వందృష్టమితిచేత్.
 శన్నకర్మత్వన్నామ-కర్తుఃక్రియయాప్తుమిష్టతమత్వమ్, అతఃకర్మతయా
 సగతస్య సాధ్యత్వంస్వతఃప్రతీయతే. క్వచిత్తదేవహేతువశాచోద్య
 తే “సక్తాన్తు హిలాతి” ఇత్యాదిషుక స్తత్రహేతుః? వినియోగాంతరా
 దర్శనమితిబ్రూమః సంసార్యస్యహిద్రవ్యస్య వినియోగాంతరేణ
 భభితివ్యమ్ సంసారోహినాను, కార్యాంతరేణ యోగ్యతాకరణమ్.
 అత్రత్వర్థబోధజపాదిలక్షణకార్యాంతరదర్శనాత్ నస్వతఃప్రాప్తసం
 సార్యత్వస్య అపవాదఇతిస్వాధ్యాయసంసారపవ అధ్యయ [౧౬
 నమ్ అతః, అధ్యయనవిధిః అక్షరరాశిగ్రహణమాత్రపర్యవసాయీ,
 మీమాంసారఘ్నశ్చ రాగప్రాప్తఇతి స్థితమ్ .. ..

ఇతి వత్సకులతిలక వరదరాజసూరిపరచితాయాం

ప్రమేయమాలాయాం అధ్యయనవిధినిరూపణం

సమాప్తమ్

* ౧

[౨౦

వికాస్త్ర్య మధబ్రూహః కర్మబ్రహ్మవిచారయోః ।

శారీరకాద్య సూత్రోక్త పార్వాపర్య ప్రసిద్ధయే ॥

వేదాప్త్యైకప్రబద్ధార్థ విషయత్వాత్తదివ్యతే । తన్నిర్ణయాశ్చ ఇచ్చ
ఫలమేకమేవ తయోర్యతః ॥ విషయైక్యం ఫలైక్యం కర్మకాణ్డే [౨]
పికారణమ్ । వికాస్త్ర్యస్య ధర్మోహి విషయ స్తస్యనిర్ణయః ॥ ఫలం
తత్ర వేదార్థః కృత్సోపవిషయ ఇవ్యతే । తన్నిర్ణయః ఫలంచాత్ర
తత్రైక్యాదేకాస్త్రీతా ॥ అర్థభేదాత్ కర్మభేదాత్ అవ్యోన్యం ఇచ్చ
విరోధతః । కాస్త్రీభేదప్రసజ్జశ్చేత్ నైవవత్రప్రసజ్యతే ॥ అధ్యాయ
పాదషట్కము ప్రత్యేకంభేదఇవ్యతే । అవాన్తరార్థ భేదేనాస్త్రీ
భేదావపానసః ॥ ధూర్తస్వామికపద్ధిభ్యాంకృతయోర్వా యశ్చ
యోర్ద్వయోః । ఆపస్తమ్బీయసూత్రార్థపరయోర్ద్వైకాస్త్రీతా ॥
వైయ్యాకరణవృత్త్యాదౌభిన్నకర్మకతాతథా । దృష్టితికర్మభేదశ్చ
నశాస్త్రీకృత్య బాధకః ॥ దేవతావిగ్రహాద్యర్థ నిష్కేధాత్తత్సమర్థ
నాత్ । విదుద్ధార్థత్వసుస్థితియదుక్తంతన్నయుజ్యతే ॥ కర్మస్వత్రుత [౧౫]
వేదాప్తాశ్రద్ధావస్తోభవన్వీతి । తథాజైమినిరాశ్చార్యోవిగ్రహాదీన్ని
రస్యతి ॥ ఏవమన్యపరోక్త్యాపి మాభూన్తస్థధియాం భ్రమః । ఇతిక్వది
న్నిరాచక్రేజైమినిం బాదరాయణః ॥ బాదరాయణసూత్రేషు బహు
శశ్వాస్తిజైమినేః । త్రైయ్యపార్థవ్రతిస్థార్థంసాక్షిజ్యే నపరిగ్రహః ॥ నన్య
నన్యవరైవేయంజైమినేరుక్తిరివ్యతే । ద్రవ్యదైవతసామాన్యేద్రవ్య[౨౦]
పాబిబ్యసాధికా ॥ నచాయమతి వాదస్యై చదుస్థాన విరోధతః ।
హవిఃపాగ్ధాన్యత శ్చుర్వేహ్యనుతిష్ఠన్తిసాధవః ॥ ఉచ్యతే తాత్వికం
నాత్రహవిః ప్రాధాన్యమీరితమ్ । కిన్తుప్రాతీతికం తచ్చ ప్రాధమ్యేన
ప్రతీతతా ॥ ప్రత్యక్షసిద్ధంహిహవిస్సూరూపందేవతాపునః । కాస్త్రీక

వేద్యాప్రాధమ్యంప్రత్యక్షమైవవస్తునః ॥ అస్తిప్రతీతాశాస్త్రీప్రప
శ్చాదేవావబోధకమ్ ॥ అర్థస్యసన్నికర్షోహి బలీయస్త్యనిబద్ధనమ్ ॥
శ్రుత్యాదౌసాధితస్తద్వదత్రాపిహిభవిష్యతి ॥ అతశ్చాస్త్రైకవేద్యాయా
దేవతాయాస్తువాస్తవమ్ ॥ ప్రాతీతికాదప్రాధాన్యాత్ ప్రాధాన్యంఽ
నవిహన్యతే ॥ ననుశాస్త్రైకవేద్యత్వాద్ధవిషోనప్రధానతా ॥ ప్రాతీతిక
హవిష్టంహినప్రత్యక్షస్య గోచరః ॥ మైవం హవిష్వనుత్త్రం హి
శాస్త్రీవేద్యంతదాశ్రయః ॥ ద్రవ్యంప్రత్యక్షసిద్ధత్వాన్నతుశాస్త్రీస్య
గోచరః ॥ దేవతాత్వం దేవతాయాస్వరూపమితిచద్వయమ్ ॥ శాస్త్రై
కవేద్యమిత్యుక్తం హవిషాప్రాధాన్యమవ్యయమ్ ॥ అతస్త్వరూపాప్రా
ధాన్యంహవిషో నఖివక్షితమ్ ॥ బోధాయనస్తుభగవానైకశాస్త్రీ
ముదీరయత్ ॥ తతశ్చాన్యపరైవోక్తిః జైమినేరితినిశ్చితమ్ ॥ తస్మా
న్నార్థవిరోధోఽక్లిప్తికర్మబ్రహ్మవిచారయోః ॥ ఐకశాస్త్రీయమతఃకర్మ
బ్రహ్మమీమాంసయోస్థినితమ్ ॥

ఇతిప్రమేయమాలాయా మైకశాస్త్రీసమర్థనమ్ ॥ ౨ ॥ [౧౫

అధ్యప్రపజ్ఞమిధ్యాత్వభజః

నన్విదమైకశాస్త్రీయమ్, తత్ప్రేయిక్తంపౌర్వాపర్యం చాను
పపన్నమ్, శాశ్వతకావసేయస్య అఖణ్డైకరసవిత్తాత్ర బ్రహ్మగోచ
రస్యజ్ఞానస్య, అవిద్యాకల్పిత కర్మకర్తృసాధన ఫలాదివివిధభేదాది
అమ్మినాకర్మశిశూరేణాను పయోగాత్, ప్రత్యుతవిపరీతవాసనోత్పా
దనద్వారేణ విరోధాచ్చ. మిధ్యాభూతస్యహి సంసారస్యశుక్తకా
రజత రజ్జుసర్పాదేరివాధిస్తాన యాధాన్యజ్ఞానమేవ నివర్తకంయు
క్తమ్ బ్రహ్మవ్యతిరీక్తస్య మిధ్యాత్వమనుమానాదిసిద్ధమ్. తథాహి -
నివాదపదమ్-మిధ్యా - దృశ్యత్వాత్, శుక్తికారూప్యవదితి, శ్రుతిశ్చ

“నేహ నా నా స్తి”¹ ఇత్యాదిరితి తదసత్ దృశ్యత్వహేతో రాత్తన్యనై
కాన్త్యాత్ కథమ్? “ఆత్మావాఅరేద్రష్టవ్యః”² “దృశ్యతేత్వగ్ర్య
యాబుద్ధ్యా”³ ఇత్యాదిశ్రుతిభిః “యత్తదద్రేశ్యమ్”⁴ ఇత్యాది
శ్రుతిషు ఆత్మనోదృశ్యత్వప్రతిషేధోఽపి దృశ్యత ఇతిచేత్ న, తస్మిన్నేవ
వాక్యే “పరిపశ్యక్షిధీరాః”⁵ “దృశ్యతేత్వగ్ర్యయాబుద్ధ్యా”⁶ ఇ
ఇత్యాదిషు దృశ్యత్వవిశేషవిధానాత్, దృశ్యత్వనిషేధవచనస్య పా
కృతదృశ్య చక్షురాది దృశ్యతానిషేధపరత్వావగమనాచ్చ
తథాచశ్రుతిః “నమాంసచక్షురభివీక్షతేతమ్”⁷ “న చక్షుషా
గృహ్యతేనాపివాచా”⁸ “నచక్షుషాపశ్యతి”⁹ ఇత్యాదికాచ[10]

యచ్చ, ఆత్మా-దృశ్యోనభవతి-ఆత్మత్వాత్, యద్దృశ్యం న తదా
త్వా, యథా ఘట ఇత్యాత్మనోదృశ్యత్వనిషేధానుమానమ్ తదపి,
అగ్నిషోషేయహింసా-నధర్మః - హింసాత్వాత్, యథా బ్రాహ్మణ
హింసాది - ఇత్యనుమానవత్ ఆగమబాధితమ్. కిచ్చ, ఘటః - దృశ్యోన
భవతి-ఘటత్వాత్, యద్దృశ్యం తదఘటభూతం దృష్టం - యథా[11]
పటాదీల్యాద్యపిప్రసజ్యతే ఇదం రజతమితివత్, ఘటస్సన్నటస్సన్నితి
ఘటాద్యధిస్తాన తయాభ్యుపగతస్య సన్మాత్రస్యాపి ఘటాదివద్దృశ్య
త్వస్యావర్జనీయత్వాత్, అనైకాన్త్యం సుస్పష్టమ్.

వివాదపదమ్మిధ్యేతి మిధ్యాత్వం సత్యమ్, ఉతమిధ్యా పూర్వత్ర తేనై
వానైకాన్త్యమ్ ఉత్తరత్ర, ప్రపంచసత్యత్వసిద్ధిః. ఆయమనుయోగే
నిత్యసమా జాతిరితిచేత్, న, అధిస్తాన సంవిదోమిధ్యాత్వ వాదినం
మాధ్యమికంప్రతి*¹⁰ మిచ్ఛేత్సుక్తిర్నిధ్యేతి భవతాసాధితత్వాత్, తేన
చభవత్సంవిత్తై రబాధితత్వాచ్చ లోకేవ్యవహరకే ఘటోస్తీత్యుక్త
వస్తంప్రతి కేనాపి ఘటోనాస్తీత్యుక్తే పునరపివాస్తీత్యుక్తిర్నిధ్యేతి

౧|| కిర - ఉ - ౨ - ౪ - ౧౧, ౨|| బృ - ఉ - ౬ - ౫ - ౫ 3||

౪|| ము - ఉ - ౧ - ౧ - ౬ ౫||

౬|| ము - ఉ - 3 - ౧ - ౮.

౭|| నై - నా - ౧ - ౦ - ౮||

స్వార్థ, ప్రత్యక్ష స్వస్వార్థ భేదమాత్రగ్రాహిత్యము నసంభవతి,
స్వరూపగ్రహణ సాపేక్షత్వాత్ భేదగ్రహణస్య ఉభయగ్రాహి
త్వేన, యాగివద్యన్నసంభవతి, స్వరూపగ్రహణ ప్రతియోగిత్వరణ
సాపేక్షత్వాత్ భేదగ్రహణస్య, తస్మిన్ సాపేక్షత్వాచ్చ స్వరూపగ్ర
హణస్య ప్రత్యక్షానస్య తుణికత్వాత్, క్రమేనోచిత్య గ్రాహిత్య
భూతసంభవం, అతో నభేదః ప్రత్యక్షవిషయః చదుక్తంసంజితో
సిద్ధౌ, యాగివద్యక్రమాయోగా ద్వ్యవచ్ఛేద విధానయోః। వి
శ్వానాయోగాచ్చ భేదోనప్రత్యక్షః” ఇతి భేదగ్రహణ మిత్రస్య సత్త్వే
ద ఇత్యుక్తే, స్వరూపగ్రహణంతు విధానమితి ఆతవీవద, నప్ర
మాణాస్తరీషయత్వం భేదస్య అతః, భేదఃప్రమాణతోచుర్నిరూ
పః తస్మా స్వరూపతిత్వ, యథా - కింభేదో వత్తురస్వరూపమ్ -
ఉచ్యతే; నతావత్ స్వరూపమ్, స్వరూపభేదగోచరయోఃముటః
భిన్న ఇతిశబ్దయోః, హస్తాంతరభేదవత్ పర్యాయస్య ప్రసక్త్యాత్
కింభేద, భేదస్యప్రతియోగిసాపేక్షత్వాత్, తస్మిన్ సాపేక్షత్వాచ్చ స్వ
రూపస్య, నస్వరూపంభేదః నను, భేదస్య నప్రతియోగిసాపేక్షత్వమ్,
స్వరూపస్యైవభేదత్వేన ప్రతియోగిసాపేక్ష స్వరూపగ్రహణేనైవ
భేదస్యగ్రహితత్వాత్ అయమాస్తాద్భిన్న ఇతిభేదవ్యవహారేణ ప్రతి
యోగిసాపేక్షత్వమ్, నగ్రహణే నైవమ్, -యది భిన్న ఇతివ్యవహారః
స్వరూపపీషయః, - తదా, తస్మాప్రతియోగిసాపేక్షత్వన్నస్యాత్,
ముటఇతివ్యవహారవత్ యథా, ముట ఇతివ్యవహారః స్వరూపపీషయః
నప్రతియోగిసాపేక్షః, భేదవ్యవహారోపి తద్భేదస్యాత్ అపిచ- స్వ
రూపస్యభేదత్వేన స్వరూపోభిన్న ఇతివ్యవహారోనస్యాత్, భిన్నో
హిభేదయోగీ అధ, స్వరూపాస్తరాభ్యుపగమేన భిన్న ఇతివ్యవహారో

పపత్తిః తద్విశస్యాపిస్వరూపాన్తరాపేక్షయా నవస్థాస్యాత్, నా
మాన్తరేణధర్మవత్సాక్షీకారశ్చ కింస్వరూపంకిమనువృత్తం వ్యాప్తు
జ్ఞానా అనువృత్తత్వేభవత్పహానిః, వ్యాప్తుత్వే, స్వరూపం స్వ
రూపమిత్యనువృత్తిప్రయోగో నస్యాత్, నాపస్వరూపపశేషోభద్ర
త్తివక్తుంశక్యమ్ తత్ర,కిం స్వరూపమేవపశేషః స్వరూపస్యపశేషో
వేతివివేచనీయమ్ ఆద్యేపాగ్నిగుక్తాదోషాస్యః ద్వితీయే ధర్మభద్రపక్ష
స్వీకారస్యాత్ అతోనస్వరూపంభద్రః నాపిధర్మః, సకింస్వరూపా
త్ భిన్నః ఉతాభిన్నః అభిన్నత్వే, స్వరూపభద్రపక్షాంగీకారస్యాత్
భిన్నత్వేచతస్యాపిభేదః తద్ధర్మస్తస్యాపీ త్యనవస్థా కిం, ధర్మ [౧౦
ప్రతియోగిజ్ఞానేసతి భద్రగ్రహణమ్, భేదగ్రహణేసతితయోః ధర్మితయా
ప్రతియోగితయాజ్ఞానమిత్యన్యోన్య్యాశ్రయణంస్యాత్ నహ్యేకమేవ
వస్తు ఏకాపేక్షయా ధర్మితయాప్రతియోగితయోచప్రత్యేతుంశక్యతే.
అన్యచ్ఛాన్యోన్య్యాశ్రయణమ్, జాత్యాదిధర్మాణాం ధర్మిణశ్చ ధర్మ
ధర్మిభావగ్రహణేసతిభద్రగ్రహణమ్, భేదగ్రహణేసతి ధర్మధర్మిభా[౧౧
వగ్రహణమితి నఖిల్వేకస్త్వైవస్వాత్మానంప్రతి ధర్మితయోచ ప్రతిపత్తి
స్సంభవతి అతస్సత్వాత్రస్త్వైవగ్రాహకం ప్రత్యక్షం నభేదగ్రాహీతి

అత్రప్రతివిధిః - ఇదంతావత్ భేదాపలాపినంప్రతిపృచ్ఛానః కిం
భవాన్ భేదప్రత్యభావంబ్రూతే ఉతప్రతీతేరకారణత్వమ్-అనురూప
కారణత్వంవా-ఆశూయాస్వితో న్విషయత్వమ్- బాధ్యవిషయత్వం
వేతి సతావదాద్యకల్పకల్పతే, స్వపక్ష పరపక్ష దూషణాదిసమ
స్తభేదవ్యవహారోచ్ఛేద ప్రసంగాత్, వేదాంతతత్వజ్ఞాన నివర్త్యా
భావేన సర్వవేదాంతానారంభణ ప్రసంగాచ్చ అతోభవతాపిభేద
ప్రతీతిరవశ్యాభ్యుపగంతవ్యా భవదభ్యుపగమశ్చిత్తైవ ద్వితీయేపి,

సిద్ధాయాం ప్రతి తే రకారణత్వమ్, కింతస్యా సిద్ధివిరోధివా-నవా. నోచేత్, నక్షణః సిరోధిచేత్, ప్రతీతే సిద్ధిత్వా దేవస్వ సిద్ధివిరోధపరిహారాయ స్వకారణంస్వయమేవ కల్పయతీతి కార్యంహి ప్రతీతం కారణకల్పనాయాం ప్రమాణమ్ నపునస్ఫుటావధారితంకార్యంకారణనిరూపణాయావస్తవమర్హతి, తథావసంవిత్సిద్ధౌ, “సత్యంప్రతీతిరస్త్యస్యా మూలంనాస్తీతిచేన్నతత్ । సాచేదస్తీతయామూలం కల్పయతాంకార్యజాతయా” ౧ ఇతి నాపత్యతీయః, కార్యవిశేషేషేనైవతదనుగుణకారణవిశేషస్యనిరూపితత్వాత్, తదప్యక్తంసంవిత్సిద్ధౌ, “స్థాంతంచెత్త్రియలింగాదితద్భవాదివిధానతః” ౨ ఇతి చతుర్థశ్చనసంభవతి, స్వపక్షవరపక్షసాధనదూషణాదిభేదప్రతీతేరపి నిర్విషయత్వప్రసంగాత్, తథాచసతి స్వాభిమలాసిద్ధ్యా భేదోప్రతిపక్షసాన్వితౌ నాపిపంచవః, సహస్తభేదబాధ్యత్వే తద్దేతుభూతప్రతీతేరపిబాధ్యవిషయత్వేనభేదాపలాపాసిద్ధేః కించ, తత్కారణహిభవతోభేదాపలాపః, తర్కస్యచవ్యాప్త్యపేక్షయావ్యాప్తిగ్రాహకప్రత్యక్షౌచి ప్రమాణమూలత్వమవశ్యాశ్రయణీయమ్ అతస్తరగః స్వమూలబాధాయనభవతి, స్వమూలబాధేస్వాత్మలాభాసిద్ధేః తర్కస్యప్రమాణానుగ్రాహకతయా తదన్యత్వాత్ తేనస్వానుగ్రాహ్యప్రధానబాధశ్చనసంభవతి సూక్ష్మితఞ్చ “తరగప్రతిస్థానాదపి” ౩ ఇతి. అతోఽవశ్యంభవతాపిభేదోభ్యుపగస్తవ్యః యత్తు, ప్రమాణతస్త్వయావతశ్చ దుర్నియాపత్వాత్ [౨౦] భేదోనసంభవతీత్యుక్తమ్ తదయుక్తమ్. జాత్యాదివిశిష్టవైవిధ్యవస్తునః ప్రత్యక్షవిషయత్వాత్, జాత్యాదేరేవప్రతియోగ్యపేక్షయా వస్తునః స్వస్యచభేదవ్యవహారాచ్చ తథాహి-జాత్యాదివిశిష్టవస్తుప్రత్యక్షేణప్రతీయతే తత్ర విశేషణవిశేష్యయోర్ద్వయోరపి యోగ్యత్వాద్యుపగదేవగ్రహణమ్ భేదశబ్దేపిప్రయుజ్యమానే తస్యపుత్రాదిశబ్దస్యేన

నతాప్రతియోగినో ఘటాదేః విశేషస్యచ పాత్రిజగణత్వాదే రస్తాక
 న పసిద్ధత్వాత్ తదుక్తశ్చ “ప్రతియోగిబుద్ధా వస్తుధీరేవోపేత
 తా” ౧౩౩ న తృటీయః, ప్రమాణాభావాత్. విశిష్టవ్యవహారస్యత్వ
 దిభ్యుపేతయాప్రతియోగిబుద్ధి పూర్వకవస్తుధియైవోపపాదితత్వాత్,
 బవదభినుతార్థిగవకత్వాచ్చ. నను, ఘటోక్తి తి విశిష్టవ్యవహారేపిత
 ధాత్వమాపద్యేత, తథాచ, పాత్రిమాణికార్థపరిత్యాగస్యాత్ తన్ను,
 భూతలాదివిశేషవ్యతిరిక్తప్రతియోగిరూపార్థాస్తరాభావేన ఘటోస్తే
 తివిశిష్టవ్యవహారసిద్ధేః అచావరూప ప్రతియోగ్యభ్యుపగమే తత్ప్రతి
 బావాభ్యుపగమాపాతాత్, తనూస్తరేణ తదనిరూపణాత్, స్వరూపేణ
 నిరూపణేభావత్వాపాలాచ్చ, తథాచలాఘవాత్ భావవివాస్తు, ఏతే
 నైవతద్వ్యవహారసిద్ధేః యద్రకుత్రచిత్ సిద్ధేభావరూపే ప్రతియో
 గిని, తత్రతద్వ్యవహారస్యతస్వత్తయాదర్శనాత్, అన్యస్మాప్రితదైవవ్య
 వహారహేతుధియనుస్తరేణాన్తః ఘటోస్తేతద్వ్యవహారదర్శనే సర్వై
 రభ్యుపేయతే సహిపిస్మాద్వివత్ కేనచిత్ ప్రతియోగిసాఘటాదిర్నిరూ
 ప్యతే సచసంస్పృహిభావోభవతాశక్యనిహ్నవః నిహ్నవహేతుభూత
 విశిష్టవ్యవహారతదర్థయోరభావే నిహ్నవస్యైవాభావాత్. నిహ్న
 వాభావేచ నిహ్నవాత్వవ్యవస్థేన నను, ఏకాచాదిప్రతియోగి బుద్ధి
 పూర్వకపాత్రిజగణత్వాది విశేషావగమేపి, క్వచిత్ ఏకాచాద్యభావ
 వ్యవహారోనజాయతే తత్రతద్వభావసామకశ్చిదస్త్యేన యదవగమే
 నాస్తేవ్యవహారః, యస్యచానవగమే నతద్వ్యవహారశ్చి తన్ను,
 భావపక్షేపిసమానత్వాత్ దేశాదేః ప్రత్యక్షత్వేపిఏకాచాదిసంబద్ధ
 స్యాప్రమాణాస్తరవేద్యత్వేనతవగమేన తద్వ్యవహారః దేశాదివిశే
 షధీరేవ భవతాన్నాస్తితి వ్యవహారహేతురిత్యేత్ తన్ను తత్ప్రతి
 యోగిగ్రహకగ్రహ్య విశేషవిశిష్టత్వేన దేశాదేర్భ్యుపగమాత్,

తథాఽన్యోరేక్షప్రత్యాచప్త తద్వదేవ, తదస్తితావ్యవహారోపి భవిష్య
 తీతిచేత్ న, పిశాచాదిసద్భావానభ్యుపగమే తద్విశేషోపలబ్ధక ప్ర
 మాణాభావాత్ తద్విశేషోపలబ్ధములస్యవిశేషస్యైవాసిద్ధేస్తదస్తి
 తివ్యాహారస్యానువవన్నత్వాత్; తత్పిథౌతదతిక్రవిశేషకల్పనాగౌర
 వాచప్త. తావత్తాత్రేణతన్నాస్తీత్యాదివ్యవహారోపపత్తేః విశిష్టవ్యా
 హారస్యచ భూతలాతిరిక్త తద్వటాదివిశేషవ్యాప్తస్య పక్షస్యతద
 భావేఽభ్యుపగతే సర్వానుమానభజ్జప్రసజ్జగతిచేత్ న, ద్రవ్యత్వాను
 జ్ఞత్వవచుపపత్తేః ద్రవ్యత్వవిశేషప్రయుక్తమనుజ్ఞత్వమ్, నతుద్రవ్య
 త్వమగ్నోద్రయుక్తమితిహితత్రనిర్ణయః. అతాగ్రపి విశిష్టవ్యవహార[౧౦
 విశేషప్రయుక్తందేహశ్యాదివిశేషాతిరిక్తఘటాదివిశిష్టత్వమ్, నతువిశి
 ష్టవ్యవహారమాప్రప్రయుక్తమితి సన్తోష్టవ్యమ్. తదేతత్ సర్వమభి
 హితమ్- “ప్రత్యయోగిబుద్ధావస్తుధీరేవోపేతానాస్తీతి వ్యవహారిహే
 తుః” గఇతి. ఏవంభావానన్తరస్యైవాభావత్వాత్, తస్యప్రత్యక్షయో
 గ్యత్వాత్. భేదోపప్రత్యక్షతతిస్థితమ్. [౧౧

ఇతి ప్రమేయమాలాయాం భావాన్తరాభావ సమగ్రనమ్.

అథ, అఖిణ్డవా క్యాధభజ్జః.

యత్తు, సమానాధికరణ సముదాయాత్మకానా మఖిణ్డకిర
 సప్రతిపాదకత్వమాచక్షతే తదపినుద్దమ్, వా క్యాన్తరవత్ శేషానుప
 విశిష్టవిషయత్వావశ్యమ్భవాత్ ఇహఖిలుభగవతాపతజ్జలిసా [౨౦
 మహాభాష్యే “లటశ్శశృశానచావప్రథమాసమానాధికరణే” ఇత్యే
 తత్ సూత్రార్థవివరణావసరేసామానాధికరణ్యలక్షణముక్తమ్, “భి

న్నప్రప్తస్తినిమిత్తానాం శబ్దానామేకస్మిన్నప్రప్తస్తిస్సామానాధికరణ్యమ్" ౧ ఇతి, అస్యాంధః ప్రప్రత్యేర్నిమిత్తం - ప్రప్రత్యేర్నిమిత్తమ్, ప్రకృష్టాపుత్తిః - ప్రప్రత్యేర్నిమిత్తస్య శబ్దస్యాప్రప్తస్తిరానూ, - తద్దోషనమ్. తత్రవిశేష్యభూతప్రధానార్థవిషయాపుత్తిః తస్యాః ప్రప్రత్యేర్నిమిత్తం - [౫] ద్వారమ్, తస్య విశేషణభూతం జాతిగుణాదికం, సమానం - ఏకం, అధికరణం - విశేషణానామాధారభూతం విశేష్యమ్ ఏకస్మిన్నప్రప్తస్తి రిత్యేకశబ్దేన సమానశబ్దోవాఖ్యాతః అర్థశబ్దశ్చ ఏకేష్యభూతప్రధానాభిధేయవరః. ఏతదుక్తంభవతిః - త్రైవిధాః శబ్దాః; శేవత్ విశేషణతో విశేష్యతశ్చైకాగ్రాః, యథా, "నీలము [౧౦] త్వలమ్," "దేవదత్తశ్చామోయువాలోహితాక్షః" ఇత్యాదయః; తత్ర, సూర్యకోటిద్వయవ్యాప్తతృతీయకోటి నివిష్టానాం శబ్దానాం సామానాధికరణ్యమితి "భిన్నప్రప్తస్తినిమిత్తానాం శబ్దానామ్" ౧ ఇత్యాదివాక్యేన ప్రతిపాద్యతే తత్ర, "భిన్నప్రప్రత్యేర్నిమిత్తానామ్" ౧ ఇత్యనేకవిశేషణతో విశేష్యతశ్చైకాగ్రానాం నీలంకృష్టమత్యాదీనాం సామానాధికరణ్యమిత్యుచ్యతే. "ఏకస్మిన్నప్రప్తస్తిః" ౧ ఇత్యనేన చోభయతోభిన్నార్థానాం "గౌరజోమహిషః" ఇత్యాదీనాం సామానాధికరణ్యమిత్యుచ్యతే. తస్మాత్, విశేషణతోభిన్నార్థాన్నాం విశేష్యతశ్చైకాగ్రానాం నీలముత్వలమత్యాదీనామేవ సామానాధికరణ్యమితి. తత్ర, ప్రప్రత్యేర్నిమిత్త శబ్దయోరేవంవార్థః, ప్రప్రత్యేః - అభిధా [౨౦] నమ్, తస్య, నిమిత్తమ్ - అభిధేయమ్ అర్థశబ్దశ్చ అభిధేయవచనః. భిన్నాభిధేయానాం శబ్దానామేకస్మిన్నభిధేయే ప్రప్రత్యేర్నిమిత్తానాం సామానాధికరణ్యమ్, భిన్నవిశేషణానాం శబ్దానామేకస్మిన్విశేష్యేప్రప్రత్యేర్నిమిత్తానాం సామానాధికరణ్యమిత్తుక్తంభవతి భిన్నపదసామర్థ్యేన, నిమిత్తశబ్ద నిర్దిష్టం విశేషణభూతమభిధేయమ్. ఏకశబ్దసామర్థ్యేన చ అర్థనిర్దిష్టం

విశేష్యభూతమభిధేయ మిత్యవగమ్యతే అతశ్చోభయధాప్య నేక
విశేషణాభిధాయినాం శబ్దావామేకస్త్విన్విశేష్యే పర్యవసానం సా
మానాధికరణ్యమితి “భిన్నప్రస్థితినిమిత్తానాం శబ్దానామ్”^౧ ఇత్య
దిసామానాధికరణ్యలక్షణ వాక్యేనోక్తంభవతి [౫

నను, సామానాధికరణ్యసృతావత్ ఏకార్థత్వమపగీతమ్ తత్ర,
సమానాధికరణానిసత్వాదిపదానికింసశ్యత్వాదివిశేషణచూత్రపరాణి,
ఉతతత్తద్విశేషణ విశిష్టపరాణి, అథ, స్వయావమాత్ర పరాణీతివివేచ
నీయమ్. నతావత్ విశేషణచూత్రపరాణి, విశేషణానామనేకగ్నాత్
ఏకార్థతాసిద్ధేః. నాపి, విశిష్టపరాణి, ఏకల్పాసహర్వాత్, కింక్రమేణ
యిగపద్యా విశిష్టార్థప్రతిపాదనమ్, నతావత్క్రమేణ, విశేషణానామ
న్యోన్యసమవాయప్రసక్తాత్ ప్రధమమ్ ఏకేనవిశేషణేన విశిష్టత
యాఽవగతస్యవస్తునః, పశ్చాత్ విశేషణాంతరవిశిష్టతయాఽవబోధ
నంహి క్రమేణ ప్రతిపాదనమ్ తత్ర, విశిష్టంప్రతి విశేషణతయాఽ
స్వీయమానం పూర్వవిశేషణస్యాపి విశేషణంభవతీతి విశేషణానా
మన్యోన్యవిశేషణవిశేష్యభావ ప్రసక్తోదుర్వారః అపర్జనీయశ్చపదా
నాంక్రమేణార్థ ప్రతిపాదనమ్, కుతః, ఉద్దేశ్యోపాదేయ విభాగవ
త్త్వాత్ సర్వవాక్యానామ్. నాపియుగపత్, ఉద్దేశ్యోపాదేయవిభా
గవనిప్రసక్తేన యుగపత్ప్రతిపాదనాసంభవాత్, సంభవే, విశే
షణానాంపరస్పరైక్య ప్రసక్తాచ్చ, తథాహి - పాత్రితపదికానాం
విశిష్టార్థపరత్వే పాత్రితపదికాన్తైక పరస్య సమానవిభక్తినిర్దేశస్య
విశిష్టైక్య పరత్వమవశ్యాశ్రయణీయమితి విశేష్యైక్యవత్ విశేష
ణానామప్రైక్యంప్రతిపాద్యమావద్యేత. కింఞ్చ, విశేషణానాం వ్యా
వర్తకస్వాభావాత్, విశేషణభేదేన విశేష్యభేదప్రసక్తోదుర్వారః

తథాసి భేదకం పితృమణమ్, భేద్యం పితృమణమితి పితృమణపితృమణ్య
యోస్వస్వరూపపితృమణ్యః అతః, పాపిశేష్యుత్ సమానాధికరణసదా
నాం స్వరూపసమాప్రసూతవాగనపరత్వ మాప్తేయమ్ ఏవర్త్యమ్.
ఏదానాంపర్యాయస్వమ్, ఏకేనైవపదేన స్వరూపం ప్రతిపన్నమితి [౧౫]
పదాంతరప్రయోగవైయ్యధ్యయమ్, ప్రవృత్తినిమిత్తభేదాభావేనసామా
నాధికరణ్యలక్షణహోశ్చ ప్రసజ్యతే

నైవమ్ - ఏకవైయ్యవార్థస్యతత్తత్త్వస్వరూప

కృష్ణస్వస్వభాగము: కారణతయాఽవగతస్య బ్రహ్మణః,
కార్యగతవికారాస్పదత్వ జడత్వపరిచ్ఛిన్నత్వ శబ్దాగ్రయామ్, [౧౦]
తద్వ్యుదాసార్థం సత్యాదిశోధకవాక్యంప్రవర్తతే తత్ర, సత్యపదం
బ్రహ్మణో వికారాస్పదత్వశబ్దాగ్రం నివర్తయతి; జ్ఞానపదంజడత్వ
శబ్దాగ్రమ్, అనంతపదాన్ని పరిచ్ఛిన్నత్వప్రసక్తిమ్. నచైతావతాబ్ర
హ్మణస్తత్త్వద్వైవృత్తిరూపధర్మవత్త్వప్రసక్తిః బ్రహ్మస్వరూపవైయ్య
సకలేతరవ్యావృత్తిరూపత్వాత్ యథా, శౌక్ల్యదేఃకాష్ట్యాది వ్యా
వృత్తిః తత్త్వద్వైవృత్తిరూపమేవ, సధర్మాంతరమ్, ధర్మాంతరానుపల
బ్ధ్యాత్ తదభ్యుపగమే అనవస్థానాచ్చ. అతః కాష్ట్యాదిభ్యోవృత్తం
రక్తిసువ్యావృత్తం పీతిషవ్యావృత్తం శౌక్ల్యమితి పదానాంశౌక్ల్య
స్వరూపమాత్రపిషయాణాం వ్యావర్త్యభేదేనయథానపర్యాయత్వం
అర్థవత్త్వం ఏకార్థత్వఞ్చ, తథా, సత్యాదిపదానాం బ్రహ్మస్వరూప
మాత్రవిషయాణాంపి అసత్యాదివ్యావర్త్యభేదేన నపర్యాయత్వా
దిదోషప్రసక్తిః ఏవం సత్యత్వాదిగుణవిశిష్టవస్తువాచినాం సత్యాది
పదానాం తత్త్వగుణపరిత్యాగేన తత్త్వద్విరోధివ్యావృత్త స్వరూపమా
త్రవరత్వే లక్షణా స్యాత్

మైవమ్, అవాచ్యోపస్థాపనేహివదానాం లక్షణా 1 యథా,
 “గణ్ఠాయాంఘ్రాషః ప్రతివసత” ఇత్యత్ర గణ్ఠాపదస్యకూలోపస్థా
 పనే. నహికులంగణ్ఠాపదవాచ్యమ్ అత్రతుసత్యాదిపదానాం వా
 చ్యైకదేశభూతవిశేషణ పరిత్యాగేపివాచ్యే ప్రధానాంశభూత గ్ర
 విశేష్యస్వరూపప్రతిపాదనాత్ సలక్షణాద్రసజ్ఞః తథాపి, విశిష్టవాచిన
 శ్శబ్దస్య విశేష్యమాత్రపరత్వే స్వారస్యభక్త్యద్రసజ్యత ఇతిచేత్.
 నైషదోషః, సమానాధికరణవాక్యేషు ఏకార్థపరత్వబలాత్ విశేష
 ణపరిత్యాగేన స్వరూపమాత్ర పరత్వమేవ పదానాంస్వారసిక్తమ్
 వ్యధికరణవాక్యేష్వేవ పదానాం విశిష్టపరతాస్వారసిక్తః భవతుల
 ఙ్మణ్యాన్మదానామ్, తథాపి నదోషః, వాక్యతాత్పర్యానుగుణాహి లక్షణా
 తద్విరోధిముఖ్యవృత్తే ర్భవీయసీదృష్టా, యథాగణ్ఠాపదే. సామానా
 ధికరణ్యస్య హ్యైక్య ఏవ తాత్పర్యమితి సర్వసమ్మతమ్

నను, సర్వపదానాం లక్షణానదృష్టచరీ, అయుక్తాచ, కైశ్చి
 త్పదైశ్చ వాక్యతాత్పర్యనిశ్చయేన త్యేవహి తదానుగుణ్యేన పదాన్త
 రలక్షణా కేసపదేన వాక్యతాత్పర్యం నిశ్చిన్య సర్వపదలక్షణాస్వీక్రి
 యతే ఉచ్యతే దృష్టాతావత్ “వివంభక్త్వ” ఇత్యాదిషు సర్వ
 పదలక్షణా, తత్రహి విషపదం సిద్ధభోజ్యం లక్షయతి, బుక్ష్యేతి
 భోజననివృత్తిమ్, తత్రయోగ్యతావశాత్ వాక్యతాత్పర్యనిశ్చయః
 సత్యాదివాక్యేషు తు సమానాధికరణేషు సమానవిభక్తిబలాత్ ఏక్య
 తాత్పర్యనిశ్చయః తదవిరోధాయ ప్రాతిపదికానాస్తు సర్వేషాం
 లక్షణాస్వీక్రియతే ఏకపదలక్షణాయామపి వాక్యతాత్పర్యవిరోధ
 ఏవహేతుః, యథా, “గణ్ఠాయాంఘ్రాషః” ఇత్యాదిషు తదవిరో
 ధిత్వే. కీస్యాపిపదస్య లక్షణానదృష్టా, యథా, “గణ్ఠాయాంమత్స్యః
 ప్రతివసతి” ఇత్యాదిషు. అతోవాక్యతాత్పర్యవిరోధాయ [౨౫]

ఏకస్యేవసర్వపదానాంలక్షణానమోపాయ దృశ్యతేచపశేషణానాం
విశేష్యభేదకత్వమ్, యథా, “ఋణ్ణోముణ్ణః ఘటఃపటః” ఇత్యాదిమ్.

నను, “నీలముత్పలమ్” “దేవదత్తశ్శ్యామోయవా” ఇత్యా
దిఘవిశేషణభేదేషుశేష్యైక్యవృత్త్యతే నైషదోషః, తత్రహిస్సన్త్ర
తఃపాప్రప్తంవిశేషణానాం విశేష్యభేదకత్వం ప్రశ్నాత్కఃపిరోధనాపోద్య
తే ప్రత్యక్షాద్యగోచరేణుబ్రహ్మణి విశేషణభేదప్రయుక్తోవిశేష్యభేదః
కేన వార్యతే తస్మాత్, సత్యాదివాక్య ముక్తైకరసమేవబ్రహ్మ
ప్రతిపాదయతీతి

అత్రప్రతిపేధీయతే - సత్యాదివాక్యం సత్యత్వాదిగుణవిష్ట
మేవబ్రహ్మప్రతిపాదయతి, “నీలముత్పలమ్” ఇత్యాదిఘ సమానా
ధికరణవాక్యేషు అనేకవిశేషణ విశిష్టకార్థ పరత్వోపపత్తేః, స్థాన్యా
దివాక్యస్య సమానాధికరణత్వాచ్చ తథాచ సామానాధికరణ్య
లక్షణం“భిన్నప్రవృత్తినిమిత్తానామ్” ఇత్యాదివోక్తం*శాస్త్రై రితిప్రద
ర్శితమ్ తత్రయదుక్తంసామానాధికరణ్యస్య ఏకార్థపరత్వపుష్పత్తేః,
ఏకార్థ్యస్యచ పదానాంవిశేషణమాశ్రయతే విశిష్టపరత్వేచాసేద్యేః
స్వరూపమాత్మైకపరత్వం సత్యాదిసమానాధికరణపదానామాప్తే
యమితి తస్మోపపన్నతే త్వదుక్తఏకత్వరూపణయోః త్వత్పక్షేపిప్ర
సక్లాత్ తథాహి సత్యాదిపదానికిం విరోధిమాశ్రయరాణి, యద్వా,
స్వరూపమాశ్రయరాణి,కింవా విరోధ్యవద్భిన్నస్వరూపపరాణి సతావ
త్విరోధిమాశ్రయరాణి, తేషామనేకత్వేనఏకార్థత్వాసిద్ధేః నాప,స్వ
రూపమాశ్రయరాణి,తథాసతి పదానాం పర్యాయత్వప్రసక్లాత్,ఏకే
నైషపదేనస్వరూపం ప్రతిపన్నమితిపదాన్తర ప్రయోగవైయ్యధ్యాయచ్చ
నాప,తదవద్భిన్నస్వరూపపరాణి ఏకల్పసహత్వాత్ కింనావిరోధి
నాం స్వరూపావచ్ఛేదకత్వమ్ ఉపలక్షణతయో విశేషణతయోవా.
సతావదాద్యకల్పః, ఏకేనఉపలక్షణేనస్వరూపం ప్రతిపన్నమితిఉపల

-క్షణాంతరేవైయ్యధ్యాత్ “ ఉపలక్ష్యాత్ బహిర్భూతః ఉపలక్ష్యప్ర
తీత్యుపాయోధర్మఉపలక్షణమ్” ఇతిహ్య పలక్షణః తథాచ శా
ఖాదిషుచ్యతే. కథన్తస్మి, భవత్పుత్రే చిన్తాదిబహులక్షణత్వమేక
వైయ్యవ బ్రహ్మణోఽభ్యుపగమ్యతేఇతిచేత్ ఉచ్యతే - [౫

తత్రహ్యపలక్ష్యస్య ధర్మిణోబ్రహ్మసకత్వేపి ప్రత్యుపలక్షణము
పలక్ష్యధర్మభేదోఽస్మాభిరభ్యుపగమ్యతే అన్యథా, తత్త్వాప్యనేకోపల
క్షణవైయ్యర్థ్యం ప్రసజ్యతపవత్వత్వేత్వనేకోపలక్షణోపలక్ష్యగ
ర్మభేదానభ్యుపగమాదుక్తవోమోచర్వారః తదభ్యుపగమేహి బ్రహ్మ
ణస్సపిశేషత్వప్రసక్తః నాపి ద్వితీయః విశేషణభూతానాం పిరోది
నామనైకత్వేనైకార్థత్వాసిద్ధేః విశేష్యాస్త్రూభ్యులో విశేష్యప్రీత్యు
పాయోధర్మిణో విశేషణమ్ విశేష్యాస్త్రూభ్యులోనాను, జ్ఞాప్యాస్త్ర
రూపః విశేషణభూతార్థభేదేపి విశేష్యభూతార్థప్రధానాస్త్రైక్యపర
త్వాదైకార్థ్యసిద్ధిరిత్యచేత్ తన్న, ఖణ్డవాక్యార్థవాదినోపి సమానః
కన్తస్మిపిశేష ఆవయోరిత్యచేత్ అయిమేవవిశేషః - యదేకస్యనుతే
పగానాంలాక్షణికత్వమ్, తస్యతులేమాంముఖ్యగ్విమితి యద్యోక్తం
విశేషణాంతరవిశిష్టేవస్తుని విశేణాంతరాన్వయా ద్విశేషణానాం
లన్యోన్యసమావాయ ప్రసక్తఇతి తదనంత, ఏకల్పసహత్వాత్, కిం
పదార్థస్తరణదశాయా మన్యోన్యసమావాయ ప్రసక్తః, అథ పరా
వర్గదశాయామ్, ఆహూస్వల్ వాక్యార్థాభిధానదశాయామ్
నశావత్ప్రగమకల్పః, స్తరణదశాయాం పృథక్పృథక్పదార్థస్తర
ణేన వివిధోఽన్వయప్రసక్తాభావంతే నాపి ద్వితీయః, ఏకస్త్ర
స్యస్త్రస్యవిరుద్ధా నేవిశేషణసమావాయస్య ప్రత్యుత్పాదతస్య యథా
విధితపస్త్రపరామర్శదశాయాం పరామర్శ్యమానత్వాత్ నావిద్యుతీ
యః, ఖాక్యార్థాభిధానదశాయాం నైర్వేషపక్షైః యుగపదనేక[౨౫
విశేషణవిశిష్టేకి వస్తువిషయైకిజ్ఞానజననేని క్రిమాభిధానిప్రయుక్తా

నోన్య సమవాయ ప్రసక్తాభావాత్ యథేవ, ద్వేచక్షుషీ జాతిగుణాద్య నేకవిశేషణవిశ్లేషక వస్తువిషయా మేకాద్వయం యుగపజ్జనయతః, తథేవానేకపదానియుగపదేవత తద్వి శేషణవిశ్లేషకవస్తు విషయైకజ్ఞానజనకాభవత్, యథాదృష్టవిషయత్వాత్ పదానాన్యవృత్తతైః. క్రమేణాభిధానానభ్యుపగమే కథముద్దేశ్యోపాదేయ నిబాగసన్నిరితిచేత్ ఉచ్యతే, జ్ఞాతాజ్ఞాతవిభాగోహి ఉద్దేశ్యోపాదేయవిభాగః నచయుగపత్ప్రతిపాదనేపి నాపైతి, ఏకేనవాక్యేనైకస్యవస్తునో^౨ నేకవిశేషణాన్వయేయుగపత్ప్రతిపాద్యేతత్త్రైకవిశేషణాన్వయః ప్రాగేవజ్ఞానః, విశేషణాన్తరాన్వయస్తజ్ఞాత ఇతిజ్ఞాతాజ్ఞాతవిభాగపరామర్శః, పరామర్శదశాయాంహి సంభవత్సేవ యదభ్యుక్తం విశ్లేష్యప్రతిపాదనే విశేష్యైక్యవిద్విశేషణైక్యం ప్రసజ్యత ఇతి తదపిననాధీయః, భవన్మితేష్యసంస్కల్పాది ప్రతియోగిరూపవిశేషణైక్యప్రసక్తాత్ ప్రాతిపదికానాం తత్తత్ప్రతియోగి విశిష్టస్వరూపపరత్వేపి, గుమానవిభాగైః ప్రాతిపదికాన్తకదేశభూత విశేష్యమా [౧౫] త్రైక్యపరత్వవృత్తత్యా నవిశేషణైక్యం ప్రసజ్యత ఇతిచేత్ తదస్మత్ప్రతేషసమానమ్ ఆవయోర్పిశేషస్తుప్రాగేవోక్తిః కార్ణవీటిమరక్తిమాదివ్యాప్యత్రంశౌక్ల్యమిత్యాదిషు ప్రతియోగిభదస్య తత్తద్వ్యాప్యత్రస్వరూపస్యచ శబ్దోపాత్తత్వా న్నలక్షణాప్రసంగః, సత్యాదివాక్యేషు సత్యధాతివిశేషః ఏవన్తావత్ శౌక్ల్యాదిదృష్టాన్తవాక్యాత్ సదాదిదాన్తాన్తకవాక్యస్య శబ్దద్వారకత్వం వైషవ్యముక్తమ్, అథద్వారకాన్తవైషవ్యం ద్రష్టవ్యమ్ కథమితిచేత్ కథమ్ - శౌక్ల్యాదేకస్య ద్విస్త్రిస్త్రిస్యద్రవ్యాన్తరాద్వ్యావర్తకతయా ధర్మాన్తరాసేక్షత్వమ్, బ్రహ్మణస్తునతథాత్వమితి స్మరూపాఙ్గిక్త్యావర్తకధర్మాసేక్షత్వానైవకించ, శౌక్ల్యాదిస్వరూపప్రతిపేక్షానకాన్త్యాద్యధ్యాసలసంఘః అత్యస్త

త్రస్వరూపమేవ సక లేతర వ్యావృత్తి రితియ్య క్తవ భ్యవగన్తుమ్ బ్రహ్మ
 స్వరూపస్ఫురణేపి తదితరాధ్యాసాభ్యవగన్తుమ్, రజతాదివ్యావృత్త
 కాధిస్తానస్వరూపాతిరిక్తశు క్తిత్వాదివత్, సంస్కారాసాధిస్తానబ్రహ్మ
 స్వరూపాతిరిక్తసక లేతర వ్యావృత్తిరూపధర్మోవశ్యాభ్యుపగమనీయః
 యన్వోక్తం విశేషణభేదేవిశేష్య భేదప్రసంగఇతి తదయ్య క్తవ, విశేష
 ణభేదమాత్మస్య విశేష్యభేదకత్వాభావాత్, దేవదత్తశ్శామోయ
 వేత్వాదిమపి శేషణభేదేపి విశేష్యైక్యదర్శనాత్ తత్రపి శేషణభేదస్య
 స్వతఃపాప్రప్తవిశేష్యభేదకత్వం ప్రశ్నయేణాపోద్భవత ఇతిచేత్ తస్మా
 ధర్మివాచివదై క్యాత్ సమానవిభక్తినిర్దేశాప్తైక్యప్రతిపత్తిః శ్రీభోముక్తః
 పూర్ణశృంగారిత్యత్రధర్మివాచివదై క్యే సమానవిభక్తినిర్దేశేనస్యపి,
 విశేషణ భేదాద్విశేష్యభేదఃప్రతీయత ఇతిచేత్ నై వమ్ -యతి-స్వః
 పాప్రప్తంతయోర్విశేష్యైక్య ప్రతిపాదకత్వం ప్రశ్నయేణాపరాసోచ
 తమ్ పరోక్షేపి ఖణ్ణత్వాదివిశేషణభేదే విశేష్యభేదప్రతిపత్తి ర్మత్యగ
 ఇతిచేత్ పరోక్షేపి శ్వాపత్వాదివిశేషణభేదేపి విశేష్యైక్యప్రతిపత్తి ర్మత్య
 త ఇతి సమాసేర్వర్చః కోణ్ణాయక ఇతిచేత్ యజ్ఞాతీయవిశేషణానాం
 నియమేనభిసంక్షయశ్చం ప్రశ్నయేణాదృష్టమ్, తిజ్ఞాతీయవిశేషణానాం
 పరోక్షేపి విశేష్యభేదాపాదకత్వమ్, యథాఖణ్ణత్వాదీనామ్ యజ్ఞాతీయ
 విశేషణానాం నభిసంక్షయత్వనియమోద్భవః, తిజ్ఞాతీయవిశేష
 ణానాంధర్మివాచివదై క్యే సమానవిభక్తినిర్దేశేన ఏకవిశేష్యసమావేత
 త్వంయ్య క్తమ్, యథాగోలత్వాదీనామితి యచ్ఛాక్తం వాచ్యేప్రధా
 నాంశస్య ప్రతిపాదనా న్నలటణేతి తదవ్యసత్, విశేషణద్వా రేణ
 విశేష్యపర్యవసాయి నిశ్శబ్దస్యద్వారానభిధానే ద్వార్యభిధానాసిద్ధేః
 లలాక్షణికత్వేపి విశిష్టాద్విధానస్వరసస్య శబ్దస్యవిశేష్యవాక్రవర
 త్వేస్వారస్యహాని రవిర్జగీయా సాచవిరోధాభావేనయ్య క్తా యచ్ఛా
 విపంభుక్షేప్త్యదిమ సర్వపదలక్షణాదృష్టేతి తచ్ఛా, తిత్తిదిప్రత్య

యాంశస్యముఖ్యత్వాదయుక్తమ్ తత్రవిధిప్రత్యయవ్యతిరెక్తశబ్దలక్షణాచ ముఖ్యాన్తే ప్రమాణాన్తరవిరోధాత్ స్వక్రియతే, ప్రస్తుతేతు పిరోధాభావాన్ననాయుక్తా యచ్ఛేక్తం సమానవిభక్త్యవగతైక్య పిరోధాద్విశేషణపరిత్యాగఇతి తదవ్యయుక్తమ్, ప్రాతిపదికావగతవిశేషణాన్వయపిరోధాత్ విక్యపరిత్యాగాపక్షేః తథాహి -యదిసమానవిభక్త్యన్వయావగతత్వాత్ విక్యంనహతుంశక్యతే తస్మిన్ప్రాతిపదికాన్వయవ్యతిరేకావసిత విశేషణాన్వయః కథమవహతుం శక్యతే; యథాసీలముత్పలమిత్యాదౌ తత్రవిశేషణాన్వయస్తు ప్రత్యక్షసిద్ధత్వాదస్త్రీక్రియతఇతిచేత్ తత్రైక్యప్రతిరపితరైవేకమితిసా్యాత్ [౧౦] సమానవిభక్తినిర్దేశే పరోక్షమైక్యప్రతిర్యత్యత ఇతిచేత్ తద్దైవప్రాతిపదిక ప్రయోగేపరోక్షేపి విశేషణాన్వయ ప్రతిర్యత్యతపహతస్తాదైక్యప్రతిర్యత్యాదీచేత్. విశిష్టప్రతిరపశాబ్ద్యేవేతినకన్పిద్విశేషః, అన్యత్రాభినివేశాత్ తస్మాత్ సత్యాదివాక్యంసత్యత్వాదివిశిష్టమేవ బ్రహ్మ ప్రతిపాదయతీతి సిద్ధమ్ ... *

ఇతి ప్రమేయమాలాయాగుఖణ్డవాక్యాన్తభక్తః

అథ, త్రివిధపరిచ్ఛేదరాహిత్యమ్.

నను “సత్యంజ్ఞానమనంత్రబ్రహ్మ” ఇత్యత్ర అనంత్రపదేనదేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదరాహిత్యం వివక్షితమ్ తత్ర వస్త్రవస్త్రరసద్భావో వస్తు పరిచ్ఛేదఇతి బ్రహ్మవ్యతిరెక్తంవస్త్రభృషపగచ్ఛతో భేదవాదినో నబ్రహ్మనన్త్యసిద్ధిః అద్వైతనాదిసస్తు బ్రహ్మవ్యతిరెక్తవస్త్రవస్త్రరాభావాత్ తస్మైవబ్రహ్మనన్త్యసిద్ధిరితిచేత్ తన్న, భవతోపిబ్రహ్మవ్య

తరేకేణ అవిద్యానభ్యుపగచ్ఛతో బ్రహ్మనశ్చాసీధేః అవిద్యాయా
మిథ్యాభూషత్వాన్నదోష ఇతిమావోచః, మిథ్యాభూషత్వేపి తథావి
ధాయాస్తస్యాః బ్రహ్మవృత్తిరేకస్యాస్యావశ్యాశ్రయణీయత్వాత్, ఇగ
రథా, బ్రహ్మణో అవిద్యాత్వమ్, అవిద్యాయాశ్చ బ్రహ్మత్వమ్ [౧
వాస్యాత్ నహ్యనిర్వచనీయజడరూపాయాహ్యవిద్యాయాః సన్ని
దూప్రసస్యబ్రహ్మణశ్చ తనఃప్రకాశయోరివ ఇతరేతరభావస్సంభవః.
తదుక్తంభవదీయపవభాష్యే, “యష్కదన్యత్ప్రయగోచర
యోః విషయవిషయిణోః తనఃప్రకాశయోరివ విరుద్ధస్వభావయో
రితరేతరభావానుపపత్తౌసత్వామ్”౧ ఇతి [౧౦

అథమతమ్, సజాతీయవత్త్వవైరసద్భావోవస్తు పరిచ్ఛేద ఇతి
బ్రహ్మణశ్చ అవిద్యాసజాతీయత్వాభావాత్ అపరిచ్ఛేద ఇతి
యద్యేవంభేదనాదివోపి బ్రహ్మవృత్తిరిక్తస్యకృత్సృష్టృత్వద్వగ్వాత్
బ్రహ్మణస్తద్ధర్మితయా తద్విజాతీయత్వాదపరిచ్ఛేదసిద్ధిరితి సమాన
ర్వః బ్రహ్మణః తద్వృత్తిరిక్తస్య ధర్మధర్మిభావేన విజాలీయ [౧౫
త్వేపి సత్యత్వప్రమేయత్వాదినాకారాంతరేణ సజాతీయత్వసంప్రే
వేతినాపరిచ్ఛేదసిద్ధిరితిమన్యసే ఏవత్వస్మి, అజడత్వస్వయంప్రకాశ
త్వాదినావిజాతీయత్వేపి అనాదిత్వభాసమానత్వాదినా ఆకారా
ంతరేణసజాతీయత్వమవిద్యాబ్రహ్మణోరస్తీతి తుల్యార్హోద్యమ్ ఏత
చ్ఛోద్యపరిజిహ్వియా సర్వభాసజాతీయవత్త్వవైర సద్భావోవస్తు
పరిచ్ఛేదఇతివచనం భేదపక్షేప సమానమ్ కిం, యథాదేశకాల
పరిచ్ఛేదో స్వవృత్తిరిక్తదేశకాలసద్భావఇతి నాశ్లేక్రియతే, తథావ
స్తుపరిచ్ఛేదోపి స్వవృత్తిరిక్తవస్తుసద్భావ ఇతినయుజ్యతేవక్తమ్ దేశ
కాలపరిచ్ఛేదయోరపి తథాత్వమభ్యుపగమ్యతఇతిచేత్ తథాసలిదే
శకాలాదీనామపి దేశకాలాపరిచ్ఛేదో నస్యాతామ్ తేహంకాల్పసిక

దేశకాలావచ్ఛేదోవిద్యతత్తత్తత్ తర్హిబ్రహ్మణోపరదవచ్ఛేదస్వాత్, కాలానికదేశకాలయో ర్విద్యమానత్వాత్ వాస్తవదేశకాలావచ్ఛేదోనఘటనామపీతతేభ్యోబ్రహ్మణోనకశ్చిద్విశేషః, అన్యత్రాభినివేశాత్ కిచ్చబ్రహ్మవ్యతిరిక్తస్యశ్రుణవిభూతిభూతిస్యవస్తవస్తరస్యగ్రా అనన్యగాసిద్ధానేకప్రమాసిద్ధస్య అన్యధాసిద్ధానస్తవదమాత్రేణనపాధశజ్ఞానకాశః నహ్యేకపదస్వారస్యామరోధాయ సర్వశబ్దస్వారస్యభక్తోయత్తః తస్మాత్, నవస్తవస్తరసద్భావోవస్తు పరిచ్ఛేదతః ఏవంస్థితేవస్తవస్తరప్రతిభూతోవస్తుపరిచ్ఛేదతఃకేచిత్, యథా సూర్యాలోకాదేః స్వతస్సర్వప్రదేశప్రవేశాన్వర్తస్యాపి టుద్యాభిప్రహతిర్దృశ్యతే, దేశపరిచ్ఛేదస్తు స్వతస్సర్వప్రదేశప్రవేశాన్వర్తతాఘటాదేరితి, ఏవంవిధోవస్తుపరిచ్ఛేదోబ్రహ్మణోనాస్తీతిబ్రహ్మణోనస్తత్వసిద్ధిరితి అన్యేత్వాహురాచార్యాః వస్తుపరిచ్ఛేదోవస్తునః పరిమాణమితి పరిమితస్యవస్తునఃపరిమితదేశవృత్తిత్వమ్, అవచ్ఛేద్యస్యవస్తునః పరిమితత్వోవస్తుపరిచ్ఛేదః, అవచ్ఛేదకస్యదేశస్యపరిమితత్వం దేశపరిచ్ఛేదతినానయోరైకత్వమ్, కిన్తు, వస్తుపరిచ్ఛేదోదేశపరిచ్ఛేదస్య హేతురితి హేతుహేతుమద్భావమాత్రమేవ యథాఘటాదేః పరిమితత్వేనతదవచ్ఛేదకస్యపరిమితత్వమ్ అతోవస్తు పరిచ్ఛేదోవస్తునఃపరిమాణమ్, తదభావాచ్చ బ్రహ్మణోనస్తత్వసిద్ధిరితి త్రైయ్యస్తాన్తాస్తాచక్షుతే, వస్తవస్తరాత్కతయానిషేధోవస్తుపరిచ్ఛేదః, యథా, ఘటాదేః, పటాన్యస్తరాత్కతయానిషేధఃఘటఃపటోన భవతీత్యాదిః దేశవిశేషయోగితయానిషేధోదేశపరిచ్ఛేదః, యథా, ఇరమిహనభవతీతి, కాలవిశేషయోగితయా నిషేధఃకాలపరిచ్ఛేదః, యథా, ఇరమిదానీన్నభవతీతి, వస్తువిశేషాత్కతయా నిషేధోవస్తుపరిచ్ఛేదః, యథాఇదమిదన్నభవతి, నిత్యస్యవిధోః సర్వవస్తవస్తరాత్కతస్యబ్రహ్మణస్త్రాగ్రాదభావాదానస్త్యసిద్ధిరితి తథాహి - పురుషసూక్తనారాయణానువా

కాదిషుతావత్ పరస్యబ్రహ్మణః “సభూమింఽశ్వతోవృత్వా”^౧
 “సర్వంవ్యాప్యనారాయణస్థితః”^౨ “యేనసర్వమిదంప్రోతమ్”^౩
 “విశ్వతఃపరమంనిత్యమ్”^౪ “నిత్యంవిభుంసర్వగతమ్”^౫ ఇతిసర్వదేశ
 కాలపరిచ్ఛేదాభావముక్త్యా, “పురుషవేదంసర్వంయద్భూతంయచ్ఛ
 భవ్యమ్”^౬ “విశ్వమేవేదంపురుషః”^౭ “సబ్రహ్మసశివః”^౮ “సవైసర్వ
 మిదంజగత్ సచభూతం సభవ్యమ్”^౯ ఇతి, సర్వవస్తాత్వకత్వేన
 వస్తుపరిచ్ఛేదాభావఉక్తః “పురుషవేదంసర్వంయద్భూతంయచ్ఛ
 భవ్యమ్”^{౧౦} “సవైసర్వమిదంజగత్ సచభూతంసభవ్యమ్”^{౧౧} ఇతి
 కాలత్రయవత్రిసర్వవస్తాత్వకత్వాభిధానేనఅర్థాల్ కాలపరిచ్ఛేదా
 భావశ్చప్రతిపాదితః తథాభగవతాపరాశరేణాపి “అపక్షయవినాశా
 భ్యాంపరిణామర్థిజన్మభిః”^{౧౨} “సర్వత్రాసా”^{౧౩} ఇతిశ్లోకద్వయేనకాల
 తోదేశతశ్చపరిచ్ఛేదాభావమభిధాయ, “తదేవసర్వమేవైతత్”^{౧౪}
 ఇతి సర్వవస్తాత్వకతయా వస్తుపరిచ్ఛేదాభావఃప్రతిపాదితః

యస్తు, వస్తువైతరప్రతిహతిః, వస్తునః పరిమాణంవా, వస్తుపరి
 ఛేదశితి తత్, తయోద్దేశపరిచ్ఛేదాన్తర్భావేన పృథగభిధానన్న
 ప్రయోజనవదిత్య నపేక్షితోక్తేః, వస్తువైతరాత్మతయా నిషేధరూప
 స్యపరిచ్ఛేదస్యానభిధానేన అపేక్షితావచనాలే, ఆరంభకాధికరణ
 భాష్యవిరోధాచ్చ, త్రైయ్యస్తపిదో నబహుమన్వతే అరంభకాధికర
 ñహి, దేశకాలపరిచ్ఛేదయోః ప్రతిపదార్థం తారతమ్యమ్, వస్తు [౨౦

౧॥ శై-పురు-౧.	౨॥ శై నా-౬-౧౧	౩॥ శై-నా-౬-౧౦
౪॥ శై-నా-౬-౧౧	౫॥ ము-౬-౧౧-౬	౬॥ శై-పురు-౨.
౭॥ శై-నా-౬-౧౧	౮॥ శై-నా-౬-౧౧	౯॥ వి పు-౧-౨-౧౨
౧౦॥ వి పు-౧-౨-౧౨	౧౧॥ వి పు-౧-౬-౧౪	

పరిచ్ఛేదస్యచైకరూప్యమ్, భగవతాభాష్యకారేణాభ్యుదాయ వస్తువస్తరాత్మతయా నిషేధోపస్తుపరిచ్ఛేదఇతి చరత్రైవోక్తం “భేదవాదినస్తు”౧ ఇత్యాదినా అతోపస్తువస్తరాత్మతయా నిషేధోపస్తు పరిచ్ఛేదః, తదభావాత్ బ్రహ్మణోఽనస్తత్త్వమ్ “అనశ్చన్నస్యః”౨ [౪ “అన్యోఽన్తరతః”౩ ఇత్యాదిమన్వరూపపరేషు వాక్యేషు వస్తువస్తరాత్మతయానిషేధోప్యుపపత్తిరేత్యేతత్. తన్ను అభిప్రాయాసాక్షానాత్ ఏతదుక్తస్ఫుటతీ - వస్తువస్తరసామానాధికరణ్యామోగ్యత్వం వస్తుపరిచ్ఛేదః, బ్రహ్మణస్తు సర్వవిస్తుశరీరకత్వాత్ సర్వవస్తుసామానాధికరణ్య యోగ్యత్వేన తదభావఇతి [౧౦

ఇతి ప్రమేయసూత్రాయాంప్రతిపదిపరిచ్ఛేదరాహిత్యమ్

అథ, సర్వశరీరత్వమ్ :

నను, సర్వస్యబ్రహ్మశరీరత్వన్న సస్ఫుటతీ, తల్లక్షణానిర్ధేరితీత్యేతత్ న, తదసంధేరేవాసిద్ధేః తథాహి భగవాన్ భాష్యకారః, ‘చేచ్ఛేష్టియాధాశ్రయశ్శరీరమ్’౪ ఇతీన్యాయసూతోక్తం శరీరలక్షణత్రయం లొకికవైదిక సకలశరీరవ్యాపత్వాభావేనభేదశరీరవిశేషమాశ్రయణవివతు యోక్తన్యుత్వా, సకలశరీరవ్యాప్తం లక్షణాన్తరత్రయవ్యక్తయతీ “యస్యచేతనస్య”౫ ఇత్యాదినా, “యస్యచేతనస్యయద్వైచ్యం సర్వాత్మనాస్వాధ్దేనియన్తుంశక్యమ్, తత్ తస్యశరీరమ్, యస్యచేతనస్య యద్వైచ్యంసర్వాత్మనాస్వాధ్దేధారయతుం శక్యమ్, తత్ తస్యశరీరమ్, యస్యచేతనస్యయద్వైచ్యం శేషతైకస్వరూపమ్, తత్ తస్యశరీరమ్” ఇతి ప్రతిపదిరలక్షణానాన్యోన్యనిరపేక్షణాద్భవ్యస్తే.

౧॥ గ్రీహ-పు-౫౦౧-౧౦ ౨॥ ము-౬-౩-౧-౧ ౩॥ తై-౩-౨-౨

౪॥ గౌఠమసూ-౧-౧౦

౫॥ గ్రీహ-పు-౧౦౩-౪

లోకవేదయోగ్నిశరీరశబ్ద ప్రయోగోద్వస్తువిషయోద్వశ్యతే తత్ర
సర్వతామ్రగుతమేవశరీరలక్షణంవక్తవ్యమ్. లోకేతావత్ అత్యంతలక్ష
ణాకారేణ క్రిమికీట పతజ్జ సర పశు ప్రభృతిషు అగౌణప్రయుజ్యమా
నశరీరశబ్దోద్వశ్యతే శుక్రిస్తృతీహాసపురాణేషు పరమాత్మన్యతిగ్ర
రిక్తస్య కృత్సస్య చిదచిద్వస్తునః పరమాత్మానంప్రతి శరీరత్వమ్,
“యస్య పృథివీశరీరమ్” ౧ “యస్యాత్మా శరీరమ్” ౨ “సోఽభిధ్యాయశరీ
రాత్సాత్” ౩ “జగత్సర్వం శరీరస్తే” ౪ “తాని సర్వాణి తద్వపుః” ౫
ఇత్యాదిభిర్వ్యవధిశ్యతే. చెష్టాశ్రయత్వాదీనామేవశరీరలక్షణత్వస్వీ
కారేణ జగద్భ్రష్టాణో శరీరశరీరిభావ ప్రతిపాదకానామేషాఞ్చ ౧౦
బహూనాంవచనాః పచారికత్వాజ్జీకారే జీవశరీరేష్వపి ద్విపాత్వ
ద్విజన్మత్వసాన్నాదిమత్త్వాదీనాం కతివయశరీరవర్తినామన్యతరస్యై
వ శరీరలక్షణత్వస్వీకారేణ తల్లక్షణరహిత జీవశరీరాంతరేషు
లోకవేదయోః శరీరశబ్దప్రయోగస్యో పచారికత్వేన నిర్వాహప్రస
జ్యతే తదప్రసక్తీస్వ సర్వత్ర శరీరశబ్దప్రయోగసామ్యాత్, తదత్రా
పి సమానమ్, అన్యత్రాభినివేశాత్. “యస్య” ఇతి వ్యస్త్యేన ప్రతిస
మ్బుధివాచినా వచేన శరీరం నఘట త్వాదివ ద్ప్రయోగికమ్, కిన్తు,
పుత్రత్వాదివత్ సప్రతియోగికమితి దర్శయతి. తచ్ఛ శుక్రిషు
“తస్మాద్వాపతస్మాదాత్మనః” ౬ ఇత్యాదిషు కేవలాత్మ శబ్దప్రయోగేపి
తద్వ్యతిరిక్తస్య వస్తునః తచ్ఛరీరత్వం వివక్షితమితి జ్ఞాపనాయ ౭౦
“చేతనస్య” ఇతివచమ్, ధారయితుంశక్యమ్, శేషతైకస్వరూపమితి
లక్షణద్వయే ప్రభావప్రభావతోః శరీరశరీరిభావ వ్యుదాసార్థమ్, లక్షణ
త్రయే ప్యాత్మధర్మభూత జ్ఞానస్య శరీరత్వనివృత్త్యర్థఞ్చ చేతనస్య-

చైతన్యవిశిష్టస్వేద్యార్థః, యదితి ధర్మనిర్దేశః. స, జీవగత
 క్రియాదీనాం శరీరత్వంప్రదస్యతే సర్వాత్మనోపాదానీయా
 వ్యుత్పాదముతాంగర్భద్వాస వస్త్రాభరణ గృహక్షేత్రాదీనాం శరీర
 త్వం నివర్త్యతే సర్వాత్మనా-యావద్వివ్యభాషిత్వార్థః అతపవ, ౫
 సృష్ట్యపవర్గాదిభి రావాపోద్వాపవశాదవ్యవస్థితాః క్షేపసంబద్ధా
 నియతసముదాయాకార యేత్రైశ్చ సమష్టిధార్యైశ్చ బిష్టతీయ లక్ష
 ణస్యావ్యాప్తిపరిహారశ్చ. స్వాధ్యైతి తత్తచ్ఛరీరాపవయేషు కార్యే
 యతస్యతస్యశరీరస్య నియావ్యుత్పాదావేన లక్షణస్యాసంభావనా
 నిరాక్రియతే స్వాధ్యే-స్వపిషయే, తత్తచ్ఛరీరాసాధారణేకార్యం
 ఇత్యర్థః నియస్తమ్, భారయతుమ్, శేషఇతివదైః అనియావ్యధా
 ర్యాశేషభూతేషు పరమాత్మాదివ్యతివ్యాప్తి ర్నిషిధ్యతే శక్యమితి
 రుద్ధాదిశరీరేషు నియమనాద్యదర్శనేన లక్షణస్యావ్యాప్తిః ఖరిహ్రి
 యతే తేషు తచ్ఛరీరికర్తృకనియమనాది కార్యాభావేపి తచ్ఛక్తి
 పిషయత్వ మస్త్యేవ కార్యానుదయస్తురోగాది ప్రతిబద్ధాత్. యథా
 అగ్నియేశ్వరీప్రతిబద్ధాత్ దహనాదికార్యానుదయః శక్యమ్-శక్తి
 పిషయీభూతమిద్యర్థః తచ్చేషతైకస్వరూపమితి భిన్నవాక్యతయా
 నిర్దేశస్తు స్వాధ్యేశక్యమితి పూర్వవాక్యస్థపదద్వయా సస్వయాత్.
 వేదాన్నినస్సర్వార్యవాదితయా హస్తాద్యవయషాః సముదితా
 నామేవ అవయవిత్వేన శరీరత్వాత్ సతేష్వవ్యాప్తి గృహసీయా.
 తస్యశరీరశబ్దవ్యవహారస్తు, పూర్వంశరీరతయావక్లీప్తం యుక్తైకదేశ
 గోచరత్వే నౌపచారికః. చేష్టాత్రయత్వాదిలక్షణాంతర వాదినోపి
 సమానమేతత్ కదాచిత్ చేష్టాయోగవ్యవచ్ఛేదనాత్తేమేవ లక్షణ
 తయా పివక్షితమితిచేత్ తథాపి, అస్తర్యామితి తదవయస
 బాలోపనిషత్ప్రభృతి మాపనిషద్భాగేషు స్మృతే సపురా [౨౫
 ణేషు పృథివ్యాద్యక్షరతమః పర్యవ్రాజకత్వార్థపిషయ మా బహుశః

ప్రయుజ్యమానస్య శరీరశబ్దస్య లాక్షణికత్వకల్పనాద్వారా మృత
 శరీరమాశ్రయిష్యతయా ప్రయుజ్యమానస్య శరీరశబ్దస్యలాక్షణి
 కత్వకల్పనమ్ కింఞ్చ, మృతశరీరస్యోపపరమాత్మా
 పేక్షయా శరీరత్వమస్త్యేవ, జీవాత్మాపేక్షయా శరీరత్వం
 లాక్షణికమ్, తస్మాదిదమేవసమీచీనం శరీరలక్షణశ్రయమ్ వ్యాయ
 సూత్రేణ, జీవశరీరఃశేషగోచరం లక్షణముక్తమితిబోధ్యమ్ య
 ధాన్యాయవిదామేవ ప్రమాసాధన ప్రమాణత్వవచనం జీవగతప్రమా
 సంబధిప్రమాణమాత్రలక్షణ వివక్షయోగిమ్, నపునః జీవపరమాత్మ
 గతప్రమాసంబధి ప్రమాణలక్షణవివక్షయేతి వ్యాఖ్యాతం తద్దేః అత

స్మాక్తం “యస్య” గత్యాదినా భాష్యేణలక్షణశ్రయమ్ తత్రత్యరీ
 యలక్షణవివేకార్థం శేషలక్షణంవ్యాక్రియతే “శేషఃపరాధర్మా
 త్” ౨ ఇతిశేషశేషిభావవరం జైమినీయంసూత్రం పరైరయథావ్యా
 ఖ్యాతమ్మత్వా, యథావద్వ్యాచక్షే ‘పరగతాతిశయాధానేచ్ఛ
 యోపాదేయత్వమేవ యస్యస్వరూపం సశేషఃపరశ్శేషీ” ౩ [౧౫
 ఇతి.అస్సార్థః - అన్యస్యప్రయోజనమేవ యస్యప్రయోజనమ్, సశేషః
 అన్యశ్శేషీ, అప్రపరశబ్దః అన్యపర్యాయ, పరాశయశబ్దయోః కర్త
 ధారయసమాసశబ్దామాత్రనివృత్త్యర్థం గతేషదమ్ అతిశయః-
 శేషేషః, కింఞ్చితార్థాంతరీయావత్; “నాకిచ్చితుర్వతశ్శేషత్వమ్” ౪
 ఇతిహి మీమాంసకానాం ప్రసిద్ధిః అనేనాతిశయశబ్దేన, స్వరూపా
 ననుకూలవినాశాద్యాధాయకానాం శేషశ్చశబ్దా వ్యుదాసః ఫలవి
 నాశ్యస్యహికర్తృణః స్వగతవినాశాధాయకఫలంప్రతి సశేషత్వమ్
 ఆధానిశబ్దేనాతి శయంప్రతి అనధికరణతయాహేతుత్వం ఓపశ్య
 తే అనేన, పరగతవతిశయం స్పష్టిన్నాపాదయితుమిచ్ఛయోపా

దేహస్యశేషిణః శేషత్వశబ్దానివృత్తిః ఇచ్ఛయేతి పరభవతిశ
యోగ్యేచ్ఛయా విషయతయావ్రయోజనత్వచిముచ్యతే తచ్చ “ప
రాధిత్వాత్” ఇత్యుక్తశబ్దేనోక్తమ్ అర్థత ఇతిహ్యక్షః, ఇవ్యతఇతి
యావత్ అనేన, స్మృత్యన్వప్యతిశయాధాయకే భృత్యాదౌలక్షణ
స్యాసచ్ఛవశబ్దానివృత్తిః ఉపాదేయత్వచిన్వీకార్యత్వమ్ ఇచ్ఛా
స్వీకారాచశేషిణః శేషస్యనా అన్యస్యనా యథాసచ్ఛవః యత్ర
శేషవా శేషోవాచేతనః, తత్రతయోరన్యతరస్యేచ్ఛాస్వీకారా,
యత్రచూభయసంచేతనం ప్రభావప్రభావత్, యాగతద్యధాకమ్, త
తోభయవ్యతిరిక్తస్యచేతనస్య ఏవేత పరస్మిన్నప్యతిశయాధా
యః స్యస్వామినః పరప్రతిశేషత్వ పృథానః. స్వరూపమితి స్వ
రూపాతరిక్తగుణాద్యపాధినరాసః స్వరూపం-స్వరూపప్రయోక్తమ్,
నగుణాదిధర్మప్రయోక్తమిత్యర్థః, ఏవశ్చసర్వశేషిత్వం సర్వశరీరత
త్వజ్ఞేత్వరస్యసిద్ధమ్

ఇతి ప్రమేయమాలాయాం సర్వశరీరత్వమ్.

అథ, అపహరణనయాదివిరోధోపపాదనమ్.

ఏవశ్చ బ్రహ్మణస్సర్వశరీరత్వాత్, శరీరవాచితత్వానాశ్చ శరీ
రిపర్యవైత్వాత్, సర్వవస్తుసామానాధికరణ్యమ్, నపునస్సర్వతా
దాత్మ్యేన, వ్యాపారశ్రుతివిరోధాదిదుష్టత్వాత్ అతపవనబాధా
ర్థం నామానాధికరణ్యమపి విరోధ్యాకారాన్వయాభావేప్రతితాకా
రబాధాయోగాత్, ముఖ్యేసచ్ఛవతి లాక్షణికార్థస్వీకారాయోగా
చ్చ తదేవంసత్యపవనప్రశ్నః సగుణమేవబ్రహ్మ తచ్చ జీవాచ్ఛరీ
రత్వాదిభిర్నిన్నమ్ లాద్యశమేవచోపాసితవ్యమ్. ఉపాసనమేవచ
వేగాన్తపహితమోక్షోపాయః తచ్చ కర్తానుగృహీతమ్. కర్మఫలా

భిసన్నివిశిష్టవేషేణముముత్తోర్దేయమ్ తదేవతేన తత్తత్స్వరూపి
 ఫలాభిసన్నివిరహేణ పరమాత్మప్రీత్యర్థతయానుష్ఠిత ముపాసనాను
 గ్రాహకమ్, ఏవంబుసతికర్మవిచారస్య బ్రహ్మవిచారాపేక్షయాపూ
 ర్వవృత్తత్వవచన ముపపన్నమ్.

యేపునః వాక్యార్థజ్ఞానమాత్రాత్ మిథ్యాభూత బద్ధనివృత్తిరితి
 వదంతి తేషాం ప్రత్యక్షశ్రుతిస్మృత్యానాది విరోధోభాష్యే ప్రప
 జ్ఞితః, శారీరకాపశూద్రాధిక్షరణ నయవిరోధశ్చ తత్రైవదశ్చితః.
 తత్ప్రత్యేషూద్రాదీనామపి అధిత్వసామర్థ్యయోరనపాయాత్, కర్మ
 ణాంవివిదిషామాత్రహేతుత్వా భ్యవగమాత్. జ్ఞానరశలానుష్ఠితై
 రపితైర్వివిదిషోత్పత్తి సంభవాత్, భేదవాససాకృప్త చైతసాపి
 వేదాంతనువ్రతేణ సాక్ష్యాదిభిరపేతత్వచింతనప్రవిష్టైః బుభుతోత్ప
 త్త్యుపపత్తైః, తదనంతరంబుభవదభిమతైస్తరాదిభి రపేతధాపిదజ్ఞా
 నసంభవాత్, శాస్త్రజన్యస్యాపిజ్ఞానస్య తతోవిశేషాభావాత్,
 అశాస్త్రవివ్రైర్వాభవత్సిద్ధాంతనిష్ఠైర్బ్రహ్మవిద్భిరాచణ్డాలస్త చువ
 దేశసమ్భవాదిత్యాది భిర్హేతుభిః తచ్చాధికరణమేవం ప్రవృత్తమ్
 “శుగస్యతదనాదరశ్రవణాత్ తదాద్రవణాత్ సూచ్యతేహి - తుక్రి
 యత్వగతేశ్చ - ఉత్తరత్రచైత్రరథేన లిక్ణాత్ - సంసారపరామర్శా
 త్తదభావాభిలాషాచ్చ - తదభావనిర్ధారణేచ ప్రవృత్తైః - శ్రవణాభ్య
 యనార్థప్రతిషేధాత్ - స్మృతేశ్చ” ఇతి పూర్వత్రదేవాదీనామధి
 కారఉక్తః. ఇహతుశూద్రస్య కింబ్రహ్మవిద్యాయామధికారోఽస్తి -
 నవేతి విచార్యతే అస్తీతిపూర్వవత్తః. నేతిసిద్ధాంతః తదగ్ధం
 విచార్యతేశూద్రస్యసాక్ష బ్రహ్మవిద్యోపసంహారసామర్థ్యమస్తినవేతి
 యదాఽస్తి, తదాశూద్రస్యాధికారసంభవః. యదాతున, తదా
 అసాధికారఇతిఫలఫలిభావః తత్రపూర్వవత్తః - బ్రహ్మవిద్యాయాం

శూద్రస్యాధికారస్సంభవతీతి, అధిత్వసామర్థ్యయో సంభవాత్. 'ఆధ్యాత్మికాదిదుఃఖాభితప్తస్య తజ్జీహోసయాహేయ ప్రత్యసీకకల్యాణ గుణగణాకర బ్రహ్మపాప్రాప్తావర్థిత్యం 'సంభవతి' సామర్థ్యశ్చ పటు తరదేహేంద్రియాదిమతః, త్రైవిణ్ణికవత్ బ్రహ్మపాసనవిష [౫ యంసంభవతి. బ్రహ్మస్వరూపతదపాసన ప్రకారజ్ఞానశ్చ అనధీతవేద స్యాపి శూద్రస్య ఇతిహోసపురాణశ్రవణాదేవ శేష్యవతి అస్తిహి శూద్రస్యాపి ఇతిహోసపురాణశ్రవణానుజ్ఞా, „శ్రావయేచ్చతురోవ ర్ణాన్ కృత్వాప్రాప్తాణమగ్రతః" ౧ „శూద్రస్సుఖమవాప్నుయాత్" ౨ „శూద్రోపిమహాత్మ్యమీయాత్" ౩ ఇత్యాదిభిః [౧౦

నను, ఉపాసనవిధీనాం స్వాధ్యాయజన్యమేవ జ్ఞానముప కారకమ్, నేహోపాదిజన్యమ్, యథాజ్యోతిష్టోమాది కర్మవిధయః త్రైవిణ్ణికవిషయాధ్యయనవిధిసిద్ధ స్వాధ్యాయసంపాద్యజ్ఞానలాభేన సవిషయత్వాత్ శూద్రాదేరక్లేష్టస్వాధ్యాయాదికల్పనాది సంభ వాత్ తదేవసోపాయతయా స్వీకుర్వత్, తథోపాసనవిధయోపీ లిఖ్యార్వకాణ్డోదితా పశూద్రాధికరణన్యాయేనైవసిద్ధత్వాత్, కథమి హబ్రహ్మపాసనే శూద్రస్యాధికారః పునరాశక్త్యతే ఉచ్యతే, సహిన్యాయస్తత్రైవిణ్ణికవతి, యత్రావపాదవచనన్నదృశ్యతే,యత్రత్వ పవాదకంవచనమస్తి, తత్రతునాయన్యాయః ప్రతిపత్తుమర్హతి. సహి వచనవిరోధేన్యాయః ప్రభవతి, వచనాశ్చత్వాన్యాయస్య „ప్రమాణానుగ్రహకస్తరః" ఇతిన్యాయవిదః, యథా „రథకారోఽగ్ని

వాదధీత" ౧ "నిషాదస్థపతింయాజయేత్" అభిత్వాదిషుఅపశూద్రనయ
 బాధేన శ్రుతిసిద్ధః రథకారాదేరాధానాద్యధికారోఽస్తిక్రియతే.- ఏవ
 మత్రాపి అపశూద్రనయాపనోదేన బ్రహ్మపాసనే శూద్రస్యాధి
 కారశ్శబ్దాత్ కింపునరిహివశూద్రనయాతి క్రమకారణమ్, వచనగ్ర
 మేవేతి బుద్ధిః,--అజహరేమాత్ముద్రానేనైవముఖేనాలాపయిష్య
 ధాః" ౩ ఇతి ఛాన్దోగ్యసంవర్ణవిద్యా యాంరైక్వోజానశ్రుతిం శూద్రశ
 జ్ఞేనామస్త్ర్య తస్య బ్రహ్మవిద్యాముపదిశతి. ఇతిహాసపురాణేషు విదు
 రాదీనాం బ్రహ్మవిద్యానిష్ఠతాదర్శనంశ్రుతిసిద్ధమధికార ముపబృంహ
 యతి యజ్ఞాదికర్తాపేతత్వం విద్యాయాశ్శూద్రానధికారంగమయ
 తీతిచేత్. న, యథాలనాశ్రమిణాం విధురాదీనామ్, ఆశ్రమిణాం
 వైశ్వికాదీనాంబు విద్యానిష్ఠత్వాదర్శనాత్, తేషుయజ్ఞాద్యనపేక్షా
 విద్యేతిస్వీక్రియతే, తద్వదత్రాపి శూద్రస్యవిద్యాధికారేసిద్ధే, స్వవ
 ర్ణోచితపూర్వవర్ణశిశూహిష్యాద్యకావిద్యా శూద్రే,నపునర్యజ్ఞాద్యపే
 క్షేతి నిశ్చీయతే. అతః, శూద్రస్యాపి అధికారోఽస్తితి. [౧౫

రాధా నస్తు, నశూద్రస్యబ్రహ్మవిద్యాధికార సుష్ఠువలీలి, సా
 మధ్యాభావాత్. నహ్యనధీతవేదస్యాశ్రుతవేదా నస్తస్య బ్రహ్మస్వరూ
 పతదుపాసనప్రకారాద్య నభిజ్ఞస్య శూద్రస్యవిద్యోపసంహారసామ
 ర్థ్యసంభవః. కర్మవిధివదుపాసన విధయోపి త్రైవిర్ణికవిషయాధ్య
 యనవిధిసిద్ధస్వాధ్యాయ సంపాద్యజ్ఞానమేవహి సోపాయతయా
 స్వీక్రియతే ఇతిహాసాదేస్తు వేదోపబృంహణద్వారేణైవ జ్ఞానహే

౧॥ మీమా-

౨॥ మీమా-

౩॥ ఛా-ఉ-౪-౨-౫.

తుత్వమ్, నస్వాతన్త్ర్యేణ, “ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదసముప
 బృంహయేత్” గిత్తివచనాత్. శ్రవణానుజ్ఞానస్తు పాపక్షయాదిఫలా
 ర్థమ్, నార్థజ్ఞానార్థమ్ విమరాదయస్తుభవాన్తరాధిగతజ్ఞానాప్రమో
 షాత్ విద్యానిస్తా ఇతి సతచ్చూద్ధాద్ధాకారలిక్తమ్. శుంపర్గవిద్యా [౫
 యాస్తు శూద్రశబ్దః, శోచనాల్ శూద్రశత్యవయవశక్త్యాబ్రహ్మజ్ఞానా
 భావనిమిత్త శోకవతిక్షత్రియే జానశ్రుతావర్తతే రథకారన్యాయేన
 రూఢిశక్తిరేవకిమితి నాద్రియతే ఇతిచేత్. జ్యోతిశే - పూర్వాపరప
 ర్యాలోచనయా జానశ్రుతేః శుద్రియర్వావగమాత్, అవయవశక్తి
 నిమిత్తభూతస్య శోకస్య శ్రుత్యైవవిస్తరేణ ప్రతిపాదనాచ్చ, యాసి
 తోఽత్రశూద్రశబ్ద ఇతినిర్ణీయతే రథకారాదాతు నావయవార్థప్రతి
 పాదకంపచనమస్తి, నాపిత్రైవర్ణికత్వలిక్తం కిచ్చిద్వప్రమితి సరూఢి
 శక్తిబాధః అతః శూద్రశబ్దేన జానశ్రుతిమామజ్ఞ్యై శూదాద్ధికార
 మాపాదయతి తస్మాదపశూద్రనయాతి క్రమకారణాభావాత్ బ్రహ్మ
 విద్యాయామపి ససవన్యాయః ప్రవర్తతఇతి నాద్ధికారశ్చూద్ర [౧౫
 స్యాస్తి. సచాయన్యాయః అపాస్తసమస్తవర్ణాశ్రమధర్మాణాం స్వా
 జ్ఞానమాత్రకలుషిత పరబ్రహ్మణాం కలిబ్రహ్మమీమాంసకానా మసజ్ఞ
 తః యేపునరిదాసీం యోగసిద్ధిహానికర సమాప్తనాభీరుషు అనావి
 శ్కృతశక్తివిద్యాభి జన్మమహిమసు జడవదాచక్షుమాత్ర ప్రవృత్తేషు
 అదూషితసర్ధర్మమర్యాదేషు ఆదిభరతాదిష్వప్త స్వైరచారమారో

వ్యవహారశ్రమధర్మవ్యవహారాతిలక్ష్మినం కుచణ్డాల మేకీభూయాన్తర్గతచా
 ర్వాకాదిమర్యాదాః శిశ్నోదరపరాయణాః బ్రహ్మవిదోభవన్తి; తై
 స్రహసమ్భూషణమపి నిరయపతనాదికారణం వదన్తి సన్తః శ్రుతి
 స్మృత్యాదయస్త నిర్భయాజగద్ధితా కృతస్నిహస్తాన్ ప్రతిక్షిప్వన్తి “నా
 పేరతోదుశ్చరితానా శాస్త్రోనాసమాహితః । నాశాన్తమానసోవా
 పిప్రజ్ఞానేనైవమాపున్యాత్”^౧ “సఖిత్వేవంవర్తయన్ యావదాయు
 ఃపంబ్రహ్మలోకమభిసరిషద్యతే నచపునరావర్తతే”^౨ “నియతస్యతు
 సన్న్యాసః కర్మణోనోపపద్యతే । మోహోత్తస్యపరిత్యాగః తా
 వుస్సంపరికిర్తితః”^౩ “సతావస్తార్థమదాషయన్”^౪ ఇత్యాదికాః [౧౦
 సూత్రితత్త్వం “సర్వాన్నానుమతిశ్చపాత్రాత్యయే తద్గర్భనాత్”^౫
 ఇతి, “అనావిఘ్నార్వన్నస్వయాత్”^౬ ఇతిచ. అతః, త్రైవిధ్యైకానా
 మేవ బ్రహ్మవిద్యాధికారఇతి సిద్ధమ్

ఇతి వత్సకులతిలక వరదరాజసూరివిరచితాయాం

ప్రమేయమాలాయాం నిర్విశేషవాదినాం

అపసూద్రనయాదివిరోధోపపాదనమ్.

౧॥ కర-ఉ-౨-౨౪.

౨॥ ఘా-ఉ-౮-౧౫-౧.

౩॥

౪॥

౫॥ బ్ర-సూ-౩-౪-౨౮

౬॥ బ్ర-సూ ౩-౪-౪౯

